

Kanun Bilgileri

Kanun Numarası	5828
Başlığı	2009 YILI MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE KANUNU
Kabul Tarihi	27/12/2008
Kabul Edildiği Birleşim	23.Dönem 3.Yasama Yılı 39.Birleşim
Cumhurbaşkanlığına Gidiş Tarihi	29/12/2008
Cumhurbaşkanlığından Geliş Tarihi	29/12/2008
Cumhurbaşkanınca Yapılan İşlem	Onay
Resmi Gazete Tarihi	31/12/2008
Resmi Gazete Numarası	27097 (mük.)
Diğer Bilgiler	Son Dönem Tasarı Bilgileri ve Komisyon Raporları

Kanun Tasarısı Bilgileri

Kanun Tasarısının Metni					
Dönemi ve Yasama Yılı	23/3				
Esas Numarası	1/656				
Başkanlığa Geliş Tarihi	17/10/2008				
Tasarının Başlığı	2009 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı				
Tasarının Özeti					
Tasarının Son Durumu	KANUNLAŞTI				
Komisyon Tipi	Adı	Giriş Tarihi	Çıkış Tarihi	Yapılan İşlem	Karar Tarihi
Esas Komisyon	Plan ve Bütçe Komisyonu	17/10/2008	01/12/2008	Raporunu Verdi	01/12/2008

Esas Komisyon Raporu(Sirasayısı) 312

Kanun Numarası: 5828

2009 MALİ YILI MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ

KARŞI OY YAZISI

I. Genel Değerlendirme

2007 yılının ikinci yarısında gelişmiş ülkelerin mali piyasalarında önce likidite sonra da geri dönmeyen kredi sorunları ile başlayan bozulma, 2008 yılının ikinci yarısında tam bir küresel krize dönüşmüştür. Ekim ayından itibaren gelişmekte olan ülkelerin de krizden etkilenmeye başlaması ile birlikte kriz yeni bir aşamaya girmiştir.

Dünyada bu gelişmeler yaşanırken ülkemiz hükümetin işbaşına geldiği 2003 yılında küresel konjonktürde meydana gelen risk iştahındaki patlamayı görememiş ve eline verilen programda buna uygun değişiklikleri yapamamış ve ülkeyi küresel sermaye hareketleri karşısında savunmasız bırakarak hazmetme kapasitesinin üzerinde sermaye girişine göz yummuştur. Bunun sonucunda yerli üretim ve üretkenler suni ama çok ağır bir rekabet baskısı altına girmiştir. Bunun doğal sonucu olarak da bir yandan cari denge hızla bozulurken yüksek büyümeye rağmen işsizlik sorunu ağırlaşmaya devam etmiştir. Daha sonra büyüme 2006 yılından başlayarak benzer ekonomilerin altına düşmeye başlamıştır. Ülke ithalata ve dış borca bağımlı hale gelirken çiftçi, esnaf, işçi, sanayici de sıkıntıya girmiştir. Yani dünyanın kriz girdiği dönemden çok daha önce Türkiye kendi krizini yaşamaya başlamıştır. Küresel kriz bu durumu hızla ağırlaştırmaktadır.

Küresel krizin derinlik ve boyutunun ciddiyetine ilişkin göstergelerin özellikle 2008 yılının başından itibaren belirginleşmeye başlamasına karşın, AKP Hükümeti ne içerideki ne de dışarıdaki gelişmeleri önemsememiş ve krizi görmezden gelerek krizden kaçabileceğini düşünmüştür. Krizin başlangıcında bize teğet geçeceğini iddia edecek kadar umursamaz bir tavır içinde olan iktidar bugün önemli bir krizle karşı karşıya olduğumuzu kabul etmiştir ama hala ne yapacağına karar verememiştir. Basiretli ekonomik politikalar izleyemeyen iktidar elverişli bir

küresel konjonktürü heba ettiği gibi şimdi kararsızlığıyla krizin tahribatını artırmaktadır.

Krizin ciddiyetinin AKP Hükümeti tarafından halen idrak edilemediğinin son örneği 2009 Mali Yılı Bütçe Tasarısı ve 2009 Programı olmuştur.

2009 yılına ilişkin büyüme hedefi başta olmak üzere, pek çok program hedefi kriz görmezden gelinerek belirlenmiştir. Bütçe büyüklüklerinde de benzer eğilimler gözlenmektedir. Bütçenin, özellikle, gelir kalemlerine ilişkin hedefler gerçeklikten oldukça uzaktır.

Bütçenin harcama bileşimi de krizin ciddiyetini ve ülkenin kendine özel şartlarını dikkate alarak iç talep ve üretim kapasitesindeki daralmayı telafi edecek biçimde belirlenmemiştir.

Dünya’da pek çok ülke genişleyici ancak seçici maliye politikaları ile büyümeyi ve üretim kapasitesini korumaya çalışırken, Türkiye’nin böyle bir politika esnekliği 2007 seçimlerinde izlenen aşırı genişlemeci bütçe politikası ile heba edilmiştir. Benzer eğilimlerin 2008 yılında da devam ettiği gözlenmektedir. Mevcut durumda hükümetin daha genişlemeci bir bütçe politikası izleyerek iç talebi canlandırma imkânı son derece sınırlıdır. Genişleyici maliye politikaları uygulayabilme imkânına sahip olan ülkelerin ne dış ne de iç açıkları söz konusu iken, Türkiye krize çok ciddi bir dış açık ve yitirilmiş bir maliye politikası esnekliği ile yakalanmıştır.

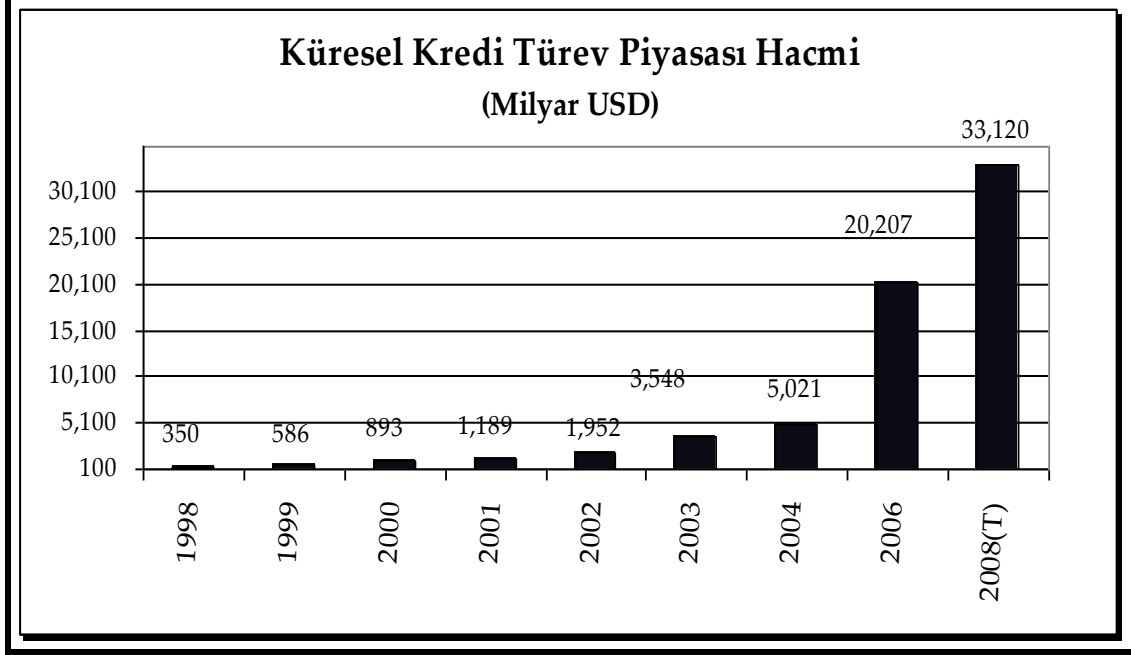
Yaşanan kriz Türkiye’nin daha önce yaşadığı kriz tecrübelerinden oldukça farklıdır. Daha önceki krizler “dur-kalk” şeklinde özetleyebileceğimiz çöküş ve hızla toparlanma döngüsünden oluşurken, şu anda yaşananlar yavaş, yapışkan ve uzun soluklu bir krize işaret etmektedir. Hızla düşen tüketici güveninin yeniden tesisi, rekabet gücünü zaten hızla yitirmekte olan borca batmış yerli reel sektörün yeniden üretim sürecine dönmesinde karşılaşılabilecek sorunlar ve Avrupa ekonomilerinde yaşanan hızlı daralmanın nerede sona ereceği Türkiye’nin toparlanma sürecini etkileyecek unsurlardır.

Mevcut şartlarda Hükümet kendi siyasi hırsını Türkiye'nin menfaatlerinin önüne koyarak yerel seçimler öncesinde 2009 bütçesini bir seçim bütçesi halinde önümüze getirmekten kaçınmamıştır. 2009 program ve bütçesinde ülkenin üretim kapasitesini koruyacak bir gelir ve harcama politikası bulunmamaktadır. Hem vergi ve özelleştirme gelirlerinde öngörülen aşırı artışlar hem de harcamalarda büyümeyi en fazla destekleyecek yatırımlardaki azalmaya, tarım kesimine yapılacak transferlerde, maaş ve ücretler ile sosyal destek harcamalarındaki sınırlı artışlara karşılık yerel yönetimlere yapılacak transferlerdeki hızlı artışlar bu görüşümüzü doğrulamaktadır.

II. Uluslararası Piyasalardaki Gelişmeler ve Küresel Kriz

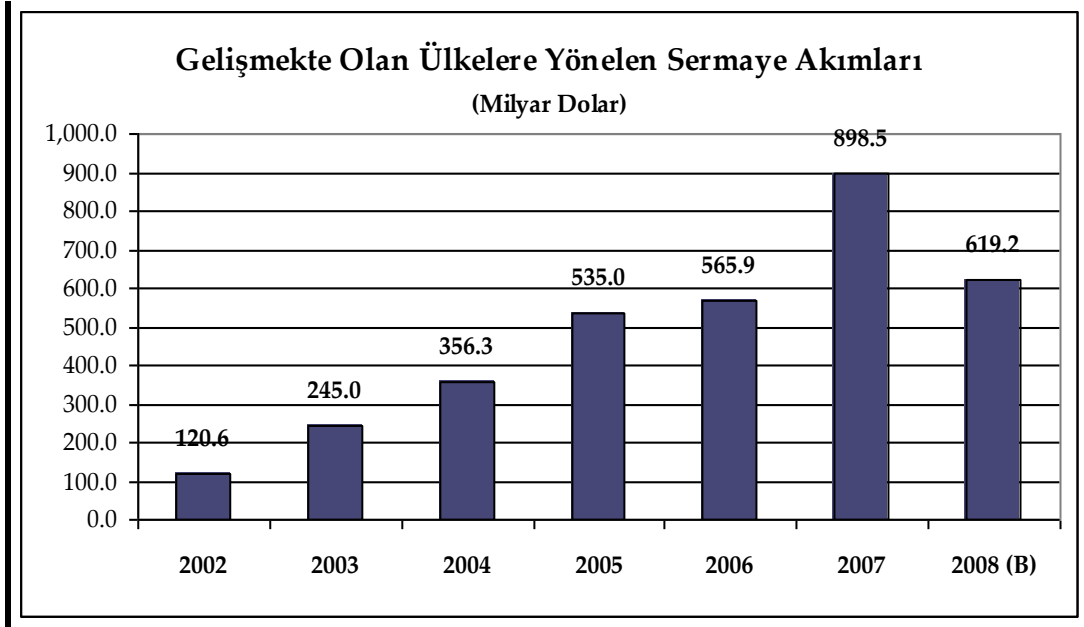
11 Eylül 2001 terör olaylarının ardından, ABD'nin gerçekleştirdiği hızlı faiz indirimleri ve konut kredilerini artırmak suretiyle ekonomiyi canlandırmaya yönelik tedbirler, 2003 yılından itibaren etkisini göstermeye başlamış ve emlak başta olmak üzere varlık fiyatlarında hızlı bir artış sürecine neden olmuştur.

Bu gelişme sonucunda hızla artan uluslar arası likidite kendisine yeni yatırım araç ve adresleri aramaya başlamıştır. Bu dönemde küresel risk iştahındaki artış; saydamlığı düşük ancak riski yüksek türev araçlara yönelik talebi hızla artırmıştır. Mali sistemin kitle imha silahları olarak tanımlanan bu araçların işlem gördüğü piyasalar gözetim ve denetim çerçevesindeki gevşekliklerden de yararlanarak hızlı bir genişleme sürecine girmiştir. 2002–08 döneminde Kredi Türev Piyasaları hacmi 15 kattan fazla artarak 33,1 trilyon dolara ulaşmıştır.

Kaynak: İngiltere Bankalar Birliği, (T): Tahmin

Likidite bolluğu ve artan risk iştahı gelişmekte olan ülkelere yönelik fon akışını da hızlandırmıştır. 2003 yılından itibaren, gelişmekte olan ülkelerin kırılabilirlikleri göz ardı edilmiş ve tüm gelişmekte olan ülkeler, küresel coşkunun sunduğu fon imkânlarından faydalanmıştır.

Kaynak: Uluslar arası Finans Enstitüsü, (B): Beklenti

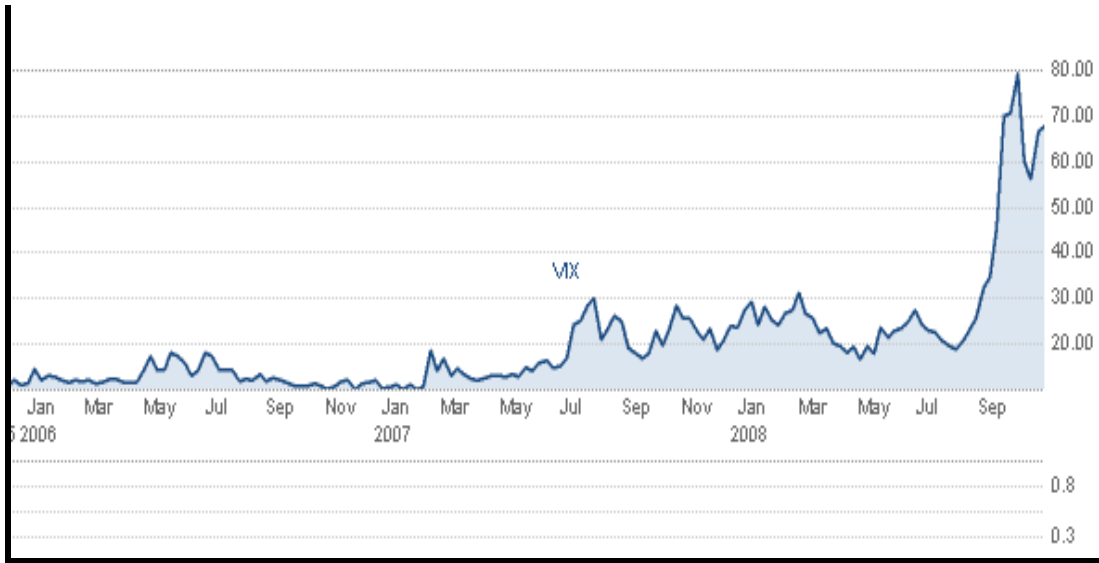
Hızlı kredi genişlemesi ile beslenen varlık ve emtia fiyatlarındaki artışlar, 2004 yılından itibaren, gelişmiş ülke para otoritelerinin enflasyon kaygılarını artırmaya başlamıştır. Sonuçta bu otoriteler, 2004 yılının ikinci yarısından itibaren, kontrollü faiz artırımı sürecine girmiştir. ABD Merkez Bankası (FED), 2004'ün ikinci yarısından başlayarak 2006'nın ikinci yarısına kadar, politika faiz oranlarını yüzde 1,25'den yüzde 5,25'e çekmiştir.

Gelişmiş ülkelerdeki faiz artırımları, 2006'nın ikinci çeyreğinde gelişmekte olan ülkelere yönelik risk iştahının azalması ihtimalini ortaya çıkarmış ve bu gelişmeye bağlı olarak gelişmekte olan ülke piyasalarında önemli dalgalanmalar gerçekleşmiştir. Bu dönemde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası da referans faiz oranlarında radikal artışlara giderek, sermaye çıkışının önüne geçmeye çalışmıştır.

Küresel finans piyasalarında başlayan iklim bozulması 2007 yılının ikinci yarısında giderek belirginleşmeye başlamıştır.

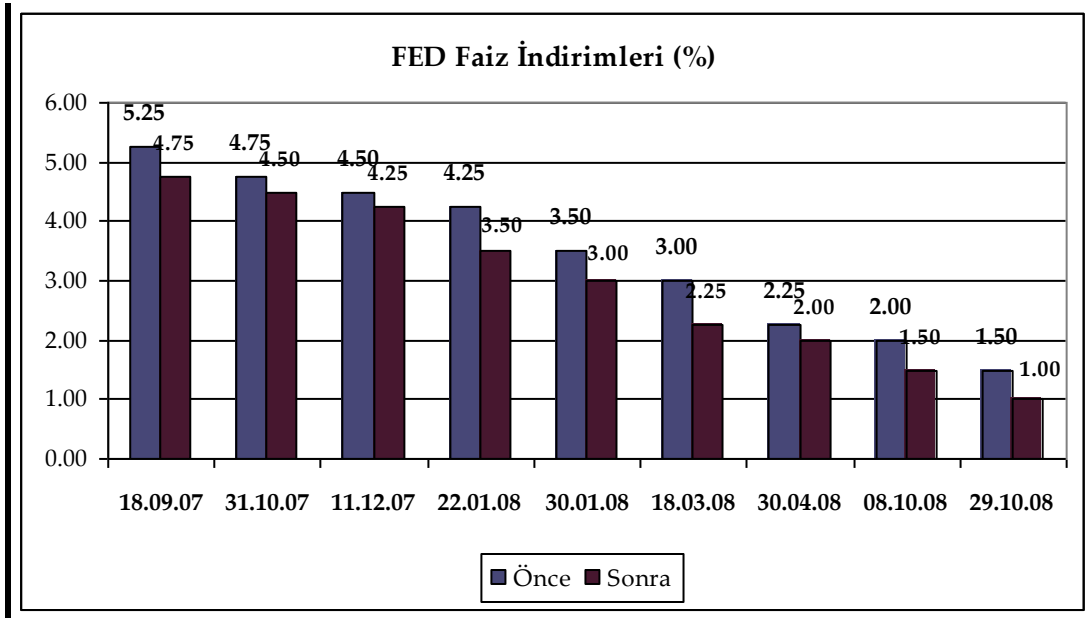
ABD konut piyasasında eşik altı kredilerin geri ödenmemesi ile başlayan sıkıntılar öncelikle riskli konut kredilerinin teminat olarak gösterildiği türev araçlarda ciddi değer kayıplarına neden olmuştur. Söz konusu türev araçların karmaşık yapısı ve finansal kurumların portföyünde bu sorunlu varlıklardan ne kadar bulunduğu bilinmemesi, mali kuruluşlar arasında güvensizliği ve likidite sıkışıklıklarını tetiklemiştir. Söz konusu gelişmelere bağlı olarak küresel finansal sistemde belirsizlik, dalgalanma ve oynaklıklar hızla artmaya başlamıştır. Nitekim Piyasa Oynaklık Endeksi 2007 yılının ikinci yarısından itibaren ciddi şekilde dalgalanmaya başlamıştır.

Piyasa Oynaklık Endeksi (VIX)

Kaynak: CNBC

Bu tansiyonu düşürebilmek amacıyla FED ve diğer gelişmiş ülke Merkez Bankaları, 2007 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren, finansal sisteme yeniden hızla likidite vermeye başlamıştır. Aynı dönemde FED, faiz oranlarında yeni bir indirim sürecini de başlatmıştır.

Kaynak: Federal Reserve Bank of New York

Alınan bu önlemler, coşku döneminde finans kesiminde yaratıcılığın en üst noktası olarak taçlandırılan türev ürünlerin giderek zehirli kâğıtlar olarak adlandırılmasının ve bu kâğıtları ellerinde tutanların birbirlerine olan güveninin hızla kaybolmasının önüne geçememiştir. 2008 yılının ilk ayları ile birlikte, güvene bağlı likidite krizi giderek kredi krizine dönüşmeye başlamıştır. Özellikle Avrupa ve Asya bankalarının da yüksek miktarda ABD kaynaklı sentetik finansal ürünleri portföylerinde bulundurduğunun anlaşılması krizin küresel ölçekte hızla yayılmasına neden olmuştur.

Küresel kredi krizi aynı zamanda ABD ekonomisinin ciddi bir durgunluğa gireceği endişelerinin beslediği güvensizlik ve belirsizlik nedeniyle giderek derinleşmiştir.

III. Küresel Krize Karşı Kamu Otoritelerinin Aldığı Tedbirler

2008 yılının ilk aylarında, ABD yönetimi bütçe imkânlarını kullanarak özel tüketimi uyarıcı bir takım tedbirler açıklamıştır. ABD GSYH'sının yüzde 1'ine tekabül eden ve hane halklarına vergi iadesini içeren bu önlemler Şubat ayında uygulamaya konmuştur.

Merkez Bankalarının likidite ve faiz operasyonlarına ve ABD yönetiminin ekonomiyi canlandırmaya yönelik müdahalelerine rağmen, 2008 yılının son çeyreğinde kriz yeni bir evreye girmiştir. Eylül 2008'den itibaren önce ABD'de sonra diğer gelişmiş ekonomilerin mali sistemde ciddi bir konsolidasyon sürecine girilmiş ve 100 yıllık bankalar, sigorta kuruluşları kapanmaya veya devlet kontrolüne geçmeye başlamıştır.

7 Eylül tarihinde ABD konut piyasasının finansmanında önemli bir işleve sahip olan Fannie Mae ve Freddie Mac'in yönetimlerine devlet el koymuştur. Bu gelişmenin hemen ardından, yatırım bankacılığının önemli isimlerinden Lehman Brothers iflasını istemek zorunda kalırken, Merrill Lynch, Bank of America tarafından

satın alınmıştır. Aynı dönemde dünyanın en büyük sigorta şirketlerinden American International Group (AIG), ciddi bir likidite sıkışıklığına girmiş ve geçici bir kamulaştırma operasyonu ile kurtarılmıştır.

Küresel mali sistemde iflas ve konsolidasyonların hızlanması ile birlikte, Eylül ayının ikinci yarısında güven bunalımı en üst seviyeye sıçramıştır. Finansal kurumların birbirlerine kredi açmaması ve likiditeyi aktarmamaları küresel mali sistemde topyekûn çöküş riskini doğurmuştur.

Küresel krizin olağanüstü boyutlara ulaşması, olağanüstü tedbirleri de gündeme getirmiştir. Ulusal ve uluslar arası otoriteler koordineli çalışmalar ile küresel mali sistemdeki tıkanıklığı aşmaya çalışmaktadırlar. Bu çerçevede Ekim ayının ilk günlerinde Avustralya, ABD, İngiltere, Avrupa Birliği, İsviçre, İsveç ve Kanada Merkez Bankaları eş anlı faiz indirimleri ile küresel piyasalarda kaybolan güven ortamını yeniden tesis etmeyi amaçlamıştır.

Krize koordineli yaklaşım çabaları neticesinde G-7 ülkeleri 10 Ekim'de bir araya gelerek 5 maddelik bir yol haritası açıklamıştır. Bu çerçevede ilan edilen 5 maddelik plan;

(1) Sistemik olarak önem arz eden finansal kurumların batmaması için uygun araçların kararlılıkla kullanılmasını,

(2) Kredi ve para piyasalarındaki daralmayı engelleyecek bütün adımların atılmasını, banka ve diğer finansal kurumların likidite ve fonlara erişiminin garanti altına alınmasını,

(3) Bankaların ve diğer önemli finansal aracı kurumların, gerektiğinde, özel kaynaklara ilave olarak kamu kaynaklarını da kullanarak sermayelerini artırmalarına imkânının tanınmasını,

(4) Mevduat sahiplerinin mevduatlarını güvenceye alan ulusal mevduat sigortası ve garanti programlarının güçlendirilmesini;

(5) Konut kredileri ve diğer menkul kıymetleştirilmiş varlıkların ikincil piyasasının yeniden işlerlik kazanmasını sağlayacak adımların atılmasını, içermektedir.

Bütün bu önlemler krizin çözümünde çok yüksek miktarlara ulaşabilecek kamu kaynaklarının kullanılmasına ihtiyaç bulunduğu konusunda gelişmiş ülkelerin uzlaştığını göstermektedir.

Aynı günlerde ABD yönetimi, finansal sistemdeki sorunlu varlıkları ayıklamayı amaçlayan 700 milyar dolarlık bir kurtarma paketini uygulamaya koymuştur. Daha sonra bu pakette küçük bir değişikliğe gidilerek, 700 milyar dolarlık paketin 250 milyar dolarlık kısmının, devletin finansal kurumlara doğrudan sermaye desteği olarak sunulması kararlaştırılmıştır.

Benzer çalışmalar Atlantik Okyanusunun diğer yakasında da hızlanmıştır. İngiltere'nin öncülüğünde Avrupa Birliği radikal tedbirler açıklamıştır.

Bu çerçevede İngiltere, zor durumdaki finansal kurumların sermaye yapılarının kuvvetlendirilmesi amacıyla 87 milyar dolarlık bir paketi açıklarken, mali sistemde likidite sıkışıklığının aşılması amacıyla 350 milyar dolarlık özel bir likidite imkânını da sağlamıştır. İngiltere almış olduğu bu önlemler ile finansal sistemini kısmen devletleştirmiştir.

İngiltere'nin ardından Almanya, Fransa, İtalya ve diğer Avrupa ülkeleri de kendi kurtarma planlarını birbiri ardına açıklamışlardır.

Bu planlar çerçevesinde pek çok gelişmiş ülke mevduata verdiği garantiyi ya sınırsız hale getirmiştir (Almanya, Yunanistan, İrlanda) ya da mevduata verilen devlet garantisinin sınırını artırmıştır (İngiltere, ABD). Ayrıca gelişmiş ülkelerde merkez bankaları sadece mevduatları değil, finansal sistemin tüm yükümlülüklerine çeşitli ölçülerde devlet garantisi vererek güveni tesis etmeye çalışmıştır.

Küresel krizin etkilerinin, Ekim ayında, gelişmekte olan ülke ekonomilerinde de hissedilmesi ile birlikte, bu ülke grubunda yer alan Kore, Rusya ve Çin gibi

lkeler kendi nlem paketlerini aklamıştır. Bu erevede Kore, bankacılık sisteminin dış yükümlülüklerine 30 Haziran 2009'a kadar, 100 milyar dolarlık devlet garantisi getirirken, 30 milyar dolarlık bir döviz likidite imkânını da bankalara sunmuştur. Ayrıca, Kore Kalkınma Bankası aracılığıyla, KOBİ'lere kullanılmak üzere 750 milyon dolarlık bir kaynak da Kore Hkmeti tarafından sağlanmıştır.

in Hkmeti de Kasım ayının ilk yarısında açıkladığı bir paket ile altyapı yatırımları ve sosyal projelerde kullanılmak üzere, 600 milyar dolarlık bir kaynağı krizle mücadele amacıyla tahsis etmiştir.

Gelişmekte olan ülke piyasalarında Ekim ayında yaşanan sermaye ıkışları ile birlikte bu ülkelerin döviz ve sermaye piyasalarında yaşanan dalgalanmalar, uluslar arası aktörlerin gelişmekte olan ülkelere yönelik yeni imkân pencereleri amasına neden olmuştur.

Bu erevede FED, Ekim ayı sonlarında, Brezilya, Meksika, Güney Kore ve Singapur Merkez Bankaları ile koordineli olarak, her bir merkez bankası için 30 milyar dolarlık "döviz takas" hattını açmıştır. Böylece söz konusu Merkez Bankalarının dolar likidite pozisyonları güçlendirilerek, bu ülkelerden gerçekleşecek sermaye çıkışlarının döviz kurları üzerinde yaratacağı baskı hafifletilmeye çalışılmıştır.

Güvenilir ve düzgün bir ekonomik geçmişe sahip yükselen piyasalara yönelik olarak IMF, bu ülkelerin kısa dönem döviz likidite ihtiyaçlarını karşılamak üzere, yeni bir fon imkânını Ekim ayı sonunda aklamıştır. Bu çerçevede, kriterleri karşılayan gelişmekte olan ülkeler; vadesi bir yıla kadar uzayabilecek ve limiti IMF'deki kotalarının üç katına kadar ulaşabilecek bir rezerv imkânına kavuşturulmuş olacaktır.

Ekim ayındaki çalkantıların ardından gelişmekte olan ülkelerin bir kısmı IMF ile anlaşma imzalamak durumunda kalmıştır. Bu erevede Macaristan 15,7 milyar dolarlık bir anlaşmaya imza atarken, Ukrayna 16,4 milyar dolarlık, Pakistan 7,6 milyar dolarlık, İzlanda da 2,1 milyar dolarlık bir anlaşmayı IMF ile imzalamıştır. şu

an itibariyle IMF'nin likidite sağlama imkânları 200 milyar doların bir miktar üstündedir. Bunun yaklaşık 43 milyar doları tahsis edilmiş durumdadır.

Oldukça yüksek cari açığıyla dikkat çeken Türkiye'nin ise daha henüz ne döviz takası ne de IMF anlaşması yapmaması risk algılamalarını artırmaktadır. Nitekim S&P Türkiye'nin görünümünü olumsuzla çevirmiştir.

Bu ay içinde yapılan G-20 toplantısında da küresel krizle mücadele etme çerçevesinde bir dizi karar çıkmıştır. Kısa vadede küresel talebi ayakta tutmak amacıyla para ve maliye politikalarını gevşetme yönünde ortak karar alınmıştır. Ancak yurt dışından yüksek finansman ihtiyacı olan ve borç dinamikleri yeterince sağlam olmayan ekonomilerin bu politikaları uygulamada yeterince esnekliği bulunmadığının altı da uluslar arası kuruluşların yetkililerince çizilmektedir.

Yine bu toplantıda orta vadede küresel finansal mimariye yeni bir şekil vermek amacıyla düzenleyici ve denetleyici çerçeveyi güçlendirecek önlemlerle ilgili komisyonların kurulması öngörülmektedir.

Küresel çapta alınan önlemlerin mali boyutu da netleşmeye başlamıştır. Bu çerçevede tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin açıkladığı önlemlerin maliyetinin 5 trilyon doları aşması beklenmektedir.

Söz konusu paketlerin gelişmiş ülkelerin mali dengeleri üzerinde yaratacağı baskı ilerleyen günlerde küresel büyümenin seyrini de etkileyecek gibi gözükmektedir. Açıklanan paketlerin amaca hizmet etmemesi durumunda gelişmiş ülkelerin büyümeyi uyaracak kamu harcamalarını artırmasına yönelik esneklikler büyük ölçüde kaybedilmiş olacaktır. Bu durumda küresel durgunluğun süresi ve derinliğinin daha da artması kaçınılmaz görünmektedir.

III. Küresel Krizden Çıkarılacak Dersler

Küresel kriz önemli gerçeklerin su yüzüne çıkmasına neden olmuştur.

Bu çerçevede, piyasaların risk iştahının, özellikle ekonomi genişleme evresinde iken, hızla artabildiği, piyasa oyuncularının riske karşı giderek körleştiği, şişen balonlar ve artan riskler karşısında mali kurum yöneticilerinin kafalarını kuma gömdükleri ortaya çıkmıştır. Nitekim finansal sistemden ayıklanmak zorunda kalan kalkınma bankalarının portföylerinin büyük kısmının yüksek getiriye ve riske sahip konut kredileri ve bu kredilere dayalı türev araçlardan oluştuğu görülmüştür.

Buna karşılık yetkili otoritelerin gerekli düzenleyici ve denetleyici çerçeveyi oluşturmakta yetersiz kaldıkları ve proaktif davranmadıkları gözlenmiştir. Krizleri öngören ve tedbirleri zamanlı bir şekilde alabilen ulusal ve uluslar arası otoritelere günümüzde her zamankinden daha çok ihtiyaç duyulduğu görülmüştür.

Finansal sistemde her geçen gün sayısı ve işlem hacmi artan sentetik ürünlerin, düzenleyici bir çerçeveye kavuşturulmasının önemi artmıştır. Warren Buffet'in tabiriyle "finansal sistemin kitle imha silahları olan bu sentetik araçların" ilerleyen günlerde nasıl bir düzenlemeye tabi tutulacağı önem kazanmıştır.

Yaşanan kriz, gelişmiş ekonomiler ile gelişmekte olan ülkelerin birbirleriyle ne derece bütünleştiğini de ortaya koymuştur. Gelişmiş ülkelerde yaşanan likidite sıkışıklıkları, gelişmekte olan ülkelere fon çıkışını hızlandırarak, ekonomik parametreleri olumsuz etkilemiştir. Nitekim Ekim ayının ikinci yarısında gelişmekte olan ülkelerdeki dalgalanmalar bu durumu teyit etmektedir.

Altı çizilmesi gereken diğer bir husus ise, gelişmiş ülkelerin finansal kurumlarında yaşanan sıkıntılar, bu kurumların gelişmekte olan ülkelere sahip olduğu iştiraklerinde de sıkıntı yaşanmasını tetikleyebilmektedir. Bugün ülkemizde bankacılık sektöründe yabancı sermayenin payı oldukça yüksek seviyelere ulaşmıştır. Sigortacılık sektörünün neredeyse tamamı ise yabancı sermayenin elindedir. Bu şirketlerin bağlı oldukları ülkelere ana kuruluşlarda çıkan sıkıntıların Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere ithal edilmesi olasıdır.

Yaşanan kriz “piyasaların hata yapmayacağı” varsayımına dayanan neoliberal politikaların bir sonucudur. ABD’de Regan, İngiltere’de de Teatcher ile başlayan neo-liberal politikalar “ne kadar az devlet o kadar iyi yönetim” felsefesini dünyaya dayatmıştır. Hatta demir perdenin yıkılmasında çok önemli bir rol oynayan sosyal demokrat düşüncenin ürünü sosyal refah devletini de reddetme unutturma yaklaşımına girilmiştir. Bu kriz Dünyaya dayatılan “piyasaların hata yapmayacağı” varsayımına göre şekillenen ve ekonomik ve sosyal hayatı piyasalara bırakmayı savunan neoliberal politikaların ve 11 Eylülde ABD de yaşanan terör olaylarından sonra kaybolan tüketici güvenini hesapsız likidite artışlarıyla yeniden canlandırma çabalarının neden olduğu bir krizdir.

Piyasalar önemli olmakla birlikte ekonomilerin, toplumların ve bireylerin kaderinin sadece piyasa dinamiklerinin işleyişine emanet edilemeyeceği ve piyasaların ciddi hatalar yapabildiği son yaşanan krizle bir kez daha anlaşılmıştır. Mali sektörde piyasaya aşırı güven ve giderek zayıflayan bir düzenleyici çerçeve ve denetimsizliğin yol açtığı kriz, artık reel sektöre de sıçramıştır. Bu krizin radikal ve oldukça yüksek maliyetli devlet müdahaleleri olmadan çözülemeyeceği anlaşılmıştır. Yani reddedilen piyasa dostu, akılcı devlet müdahalesi çok şiddetli ve maliyetli bir biçimde geri dönmüştür.

Denetimsiz kaldığı dönemde olağanüstü karlar elde eden finansal sistemin kurtarılabilmesi amacıyla gerçekleştirilen devlet müdahalelerinin yaratabileceği “ahlaki riskler” ve sosyal kabul sorunlarının ilerleyen günlerde daha da yoğun tartışılması olasıdır. Karın özel, maliyetin kamusal olduğuna yönelik bir anlayışın yerleşmesi sisteme yönelik eleştirileri daha da yoğunlaştırabilecektir.

Bu arada daha önce uluslar arası kuruluşlar tarafından sıkça dile getirilen ve gelişmekte olan ekonomilerin bu krizden etkilenmeyeceği şeklinde özetlenebilecek ayrışma paradigması da çökmüştür.

IV. Küresel Krizin Gelişmekte Olan Ülkelere Yansımaları ve Beklentiler

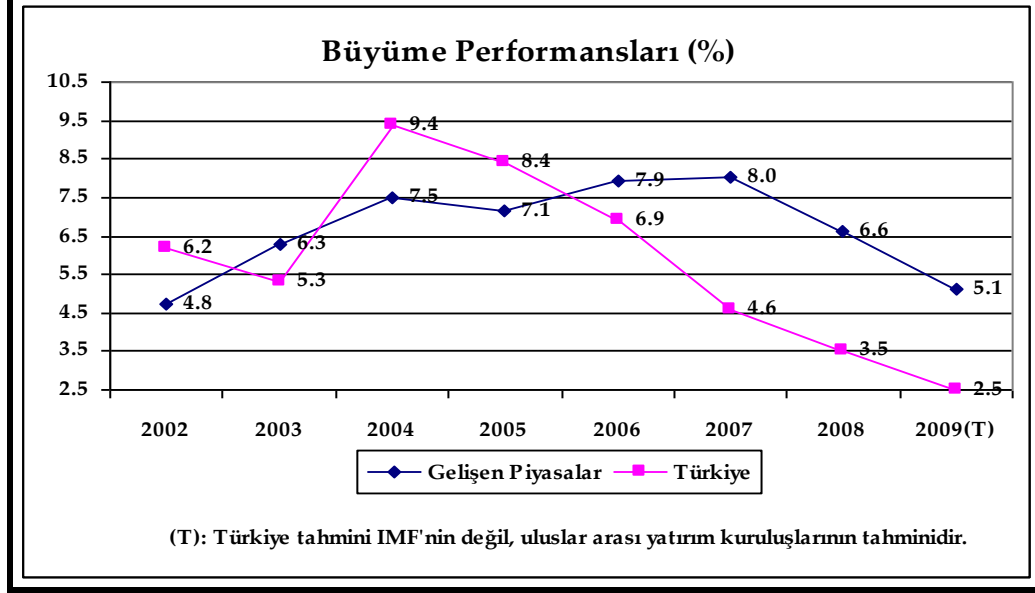
Ekim ayında gelişmekte olan ülkelerde yaşanan sermaye çıkışları ile birlikte bu ekonomilerin paralarında çok ciddi değer kayıpları, menkul kıymet borsalarında hızlı gerilemeler, faizlerde hızlı bir yükseliş yaşanmıştır. Tüm bu gelişmeler gelişmekte olan ülkelerin krizden bağımsız olmadığını açıkça göstermiştir. Gelecek dönem, özellikle gelişmekte olan ülkeler için, güneşli günlerin sona erdiğini göstermektedir. Bu çerçevede;

- (i) Gelişmekte olan ekonomilere akan fonlarda ciddi bir yavaşlama başlamıştır. Ayrıca gerek güven kaygısıyla gerekse ana ülkelerdeki sıkıntıları finanse etmek amacıyla bu ülkelere çıkışlar olduğu da gözlenmektedir.
- (ii) Risk algılamasındaki artış neticesinde bu ülkelere yönelen fonların maliyetleri hızla artmaktadır.
- (iii) Bu fonların akışını belirleyen ve risk iştahındaki olağanüstü artışa bağlı itici faktörler önemini kaybetmektedir. Buna karşın, ülke ekonomilerinin kendi dinamikleri ve sağlamlığı, yani iyi yönetilip yönetilmediğini gösteren çekici faktörler önem kazanmaktadır. Bir diğer ifade ile artık geçmişte olduğu gibi ekonomide yapılan hataların üzerini küresel piyasaların risk iştahı örtemeyecektir.
- (iv) Finansman kaynaklarına erişimin zorlaşması ve dünyada yaşanan durgunluğun, en fazla krize yüksek cari açıkla yakalanan ekonomiler ile hammadde ihracatçısı ülkeleri etkileyeceği anlaşılmaktadır.

V. Türkiye Küresel Krize Nasıl Yakalandı?

Türkiye küresel coşku döneminin kendine sunduğu fırsatları iyi değerlendirememiş ve yavaşlayan büyümeye rağmen artan cari açık ve aşırı değerli yerli paraya bağlı olarak, krize oldukça kırılgan bir makro ekonomik yapıda yakalanmıştır.

Türkiye'nin büyüme performansı, 2005 yılının ardından hissedilir biçimde gerilemeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren, Türkiye'nin büyümesi benzerlerinin altında gerçekleşmiştir. Söz konusu zaman diliminde Türkiye'de hükümetin zaman zaman arkasına sığındığı ne Cumhurbaşkanlığı seçimi ne de AKP'nin kapatılması gibi siyasi gelişmeler bulunmaktadır.

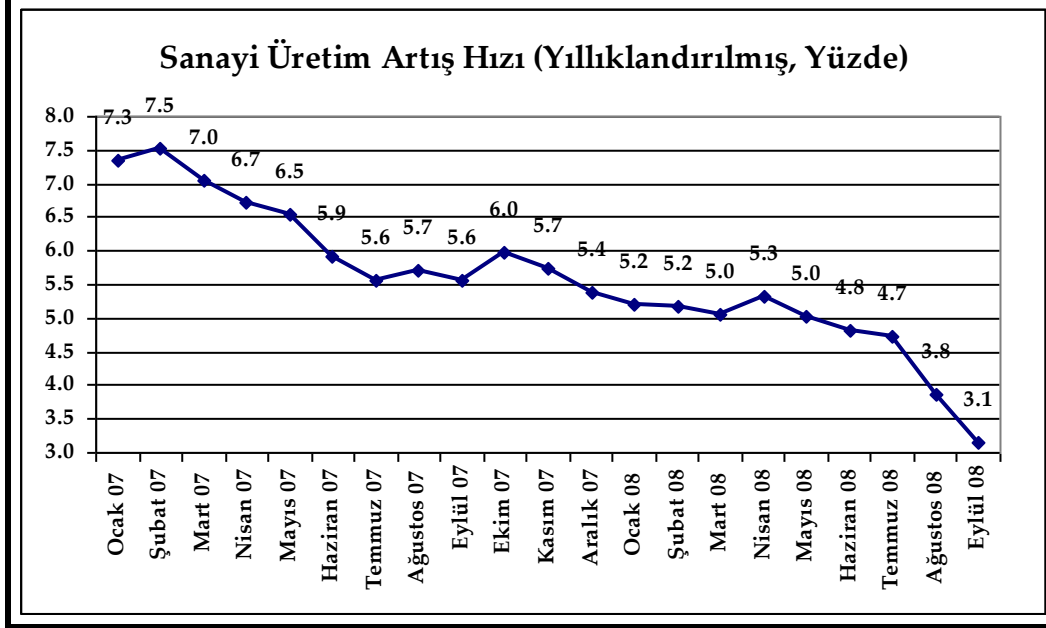

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, (T): Tahmin

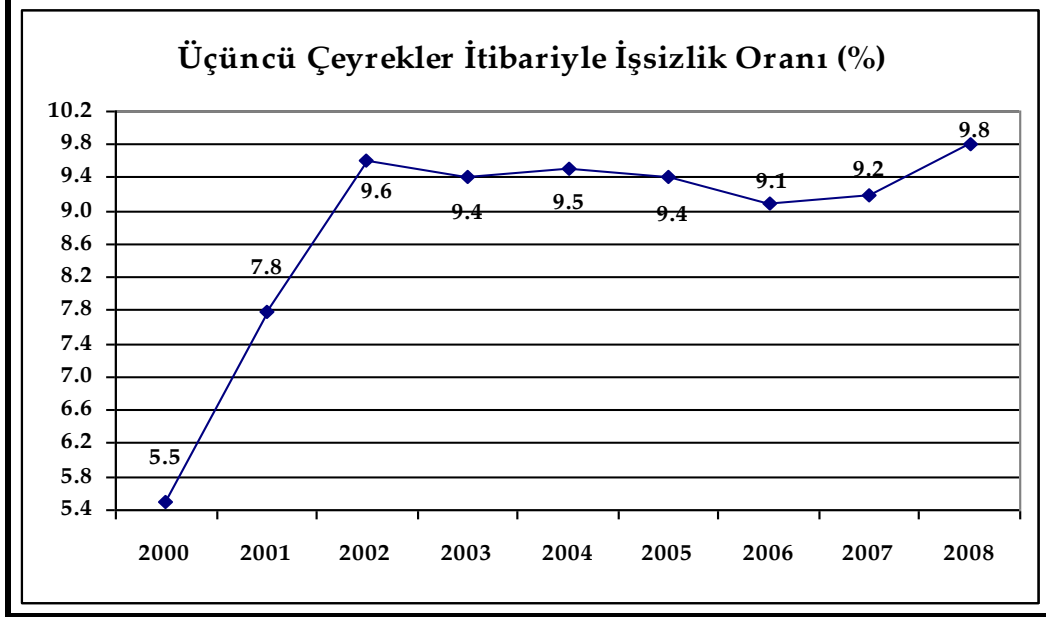
Üretim verileri de, küresel krizden bağımsız olarak Türkiye'nin, özellikle 2007 yılının başından itibaren, bir durgunluğa doğru kaydığını ve kendi krizini yaşadığını göstermektedir.

2008 yılının üçüncü çeyreğine ilişkin işsizlik verileri ve kapanan şirket sayıları da bu tespiti teyit etmektedir. Nitekim krizin etkilerinin hissedilmediği 2008 yılının üçüncü çeyreğinde gerçekleşen işsizlik oranı, 2000 yılından bu yana gerçekleşen en yüksek işsizlik oranıdır. Ticaret unvanlı kapanan iş yeri sayılarındaki gelişim de incelendiğinde, özellikle, 2008 yılının birinci çeyreğinden itibaren esnaf ve reel sektörün hızla tasfiye olduğu gözlenmektedir.

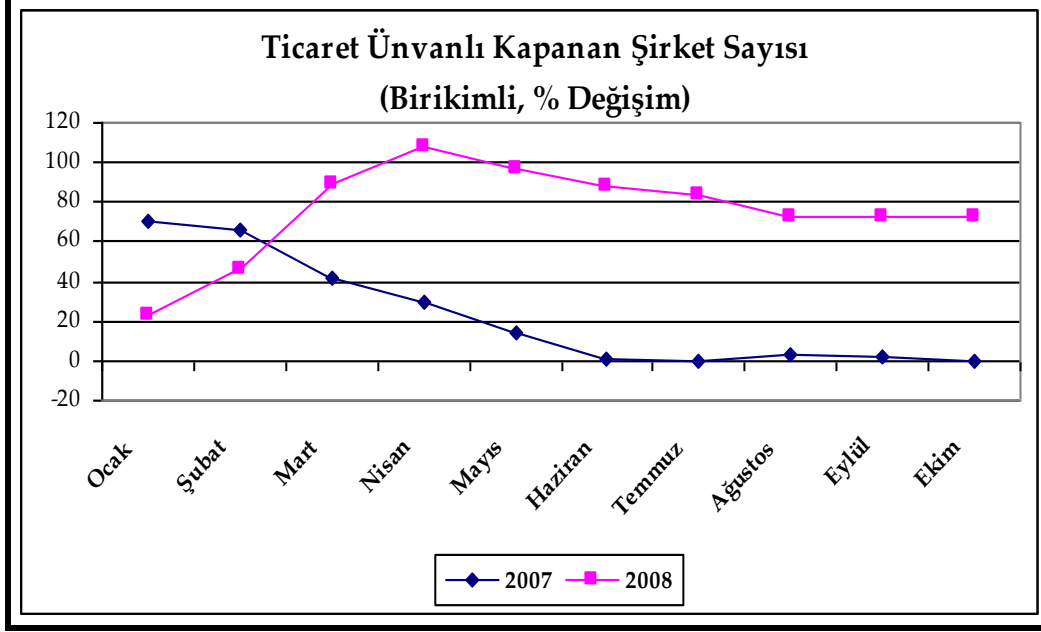
Tüm bu veriler küresel krizden bağımsız olarak Türkiye'nin kendi krizini olanca derinliği ile yaşadığını göstermektedir.

Kaynak: TÜİK

Kaynak: TÜİK

Kaynak: TÜİK

Türkiye krize yüksek bir borçluluk düzeyi ile yakalanmıştır. 2001 krizinin ardından borç stoku belirli bir iyileşme göstermekle birlikte, kamu borç stoku halen 2001 krizi öncesi seviyesinin üzerindedir. Türkiye 2001 krizi öncesinde sahip olduğu borç yükünün üzerinde bir yükü küresel krizi göğüslemeye çalışmaktadır.

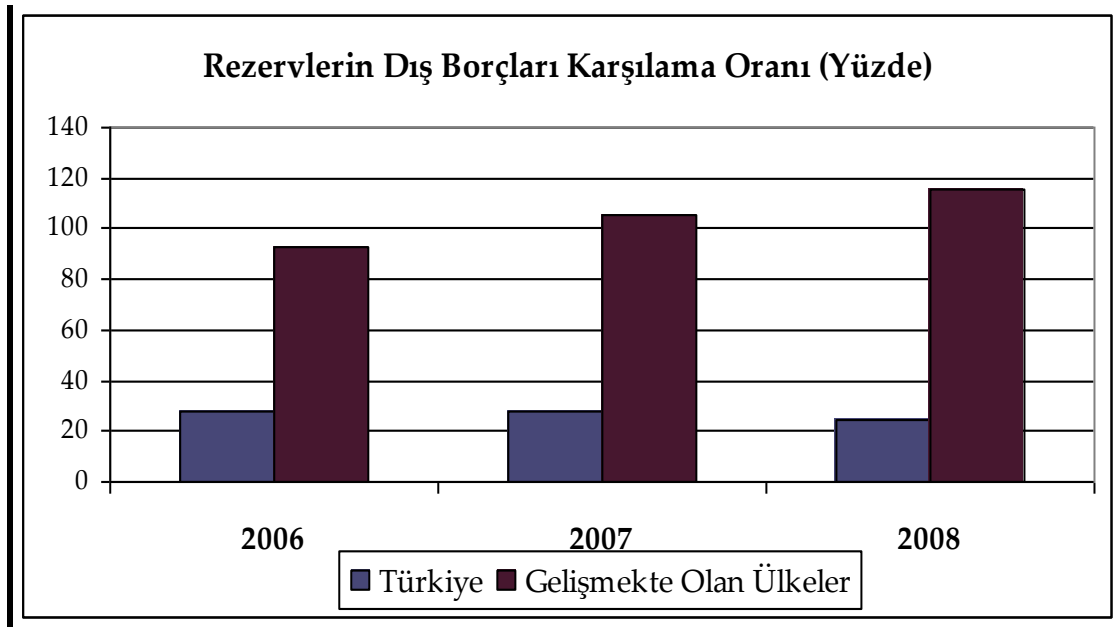
2005’den itibaren özel sektör dış borçluluğunda hızlı bir artış yaşanmış ve şirketler kesimi için önemli bir kırılma alanı oluşturmuştur. Hükümet söz konusu borçlardaki hızlı artışa seyirci kalmış ve basiretli bir politika izleyememiştir. Ancak küresel krizde yaşanan tecrübeler özel sektör yükümlülüklerinin bir gecede kamu yükümlülüğü haline geldiğini göstermektedir. Bu gerçek dikkate alındığında özel sektör dış borçları ile merkezi yönetim brüt borç stoku toplamından oluşan ve Türkiye’nin potansiyel kamu borcunu gösteren oran, 2001 yılındaki düzeyinin oldukça üzerinde seyrederken, aynı oran 2005 yılından bu yana, neredeyse, aynı düzeyde kalmıştır. Dolayısıyla Türkiye ekonomisinin borçluluk düzeyi hafife alınamayacak kadar ciddi seviyelerdedir.

Tablo.1: Borçlanma Verileri- GSYH' Ya Oran Olarak (%)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Merkezi Yönetim Brüt İç Borç Stoku	13.7	16.9	20.3	43.2	39.4	45.8	42.5	37.7	33.8	33.4
Merkezi Yönetim Brüt Dış Borç Stoku	12.0	13.8	15.2	19.7	24.4	20.8	17.4	13.4	12.6	10.2
Merkezi Yönetim Brüt Toplam Borç Stoku	25.7	30.8	35.4	62.9	63.7	66.6	60.0	51.0	46.3	43.6
Türkiye'nin Brüt Dış Borç Stoku	35.6	41.1	44.4	57.7	56.2	47.3	41.2	35.0	39.0	37.5
Özel Kesim Dış Borç Stoku	15.5	19.2	20.4	21.4	18.5	16.1	16.2	17.1	22.3	24.0
Kamu Net Borç Stoku	33.6	45.1	42.9	66.3	61.4	55.1	49.0	41.6	34.0	29.0
Türkiye'nin Potansiyel Kamu Borcu	41.3	49.9	55.8	84.3	82.2	82.7	76.1	68.1	68.6	67.6

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, GSYH' ya oranlar kendi hesaplamalarımız

Türkiye'de uluslar arası rezervlerin düzeyi de dış şoklara karşı beklenen korumayı sağlayacak miktarda değildir. Türkiye'nin sahip olduğu rezervlerin dış borçlarına oranı, benzer ülkeler ile kıyaslandığında, son derece düşüktür. Bu durum Türkiye ekonomisinin bir kriz anında, benzerleri ile kıyaslandığında, daha kırılgan olduğunu göstermektedir.

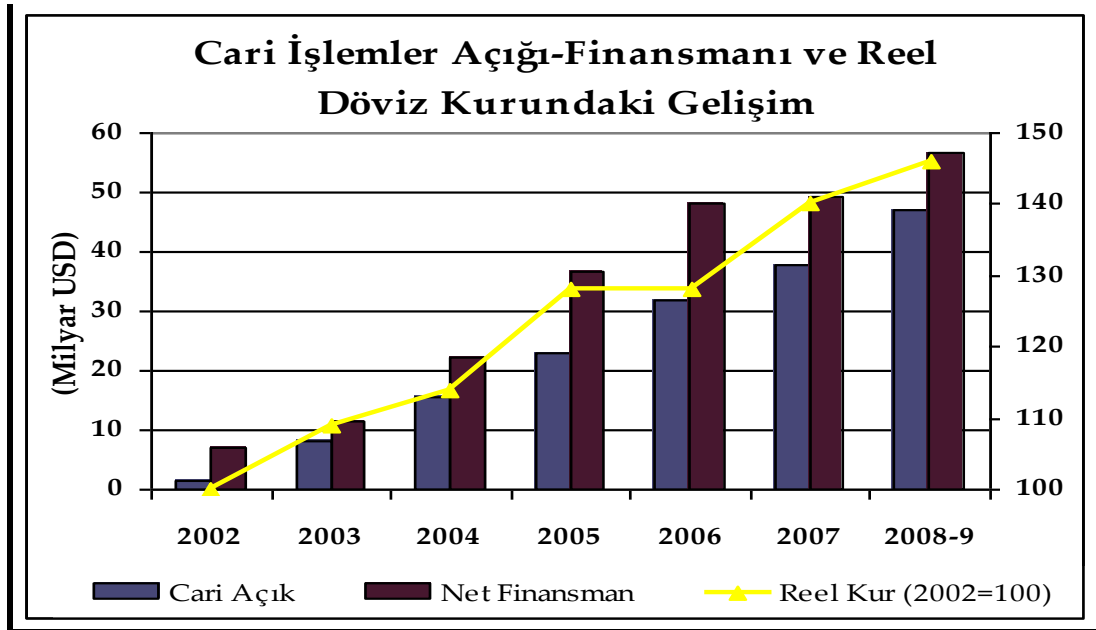

Kaynak: Uluslar arası Finans Enstitüsü

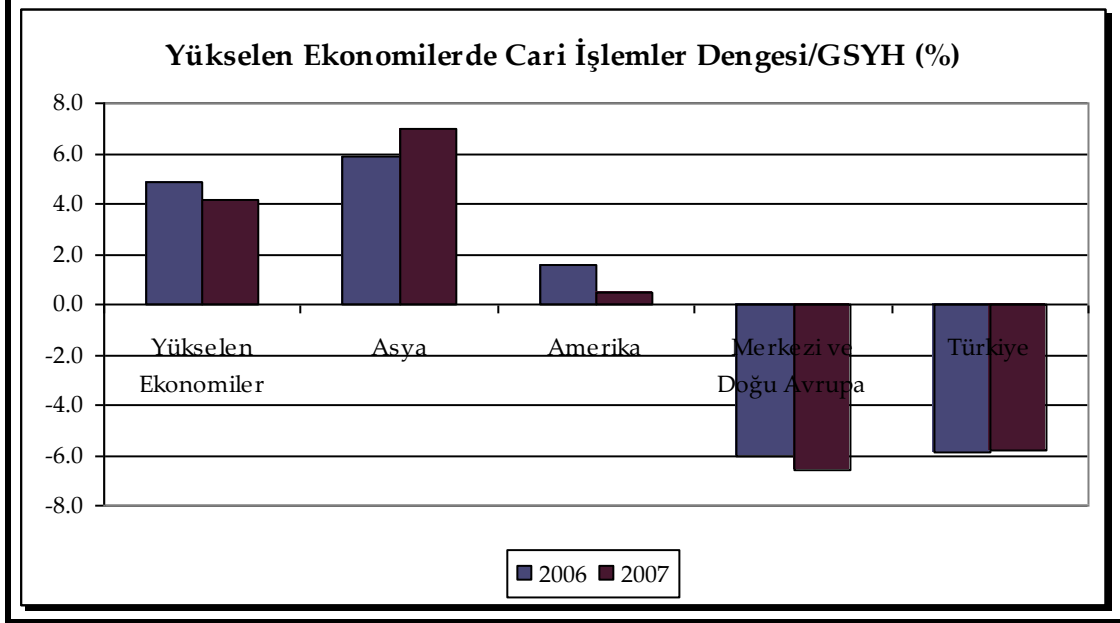
2003 yılından itibaren hızlanan küresel likidite bolluğu ve artan risk iştahı Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere önemli miktarda yabancı fon akışına neden olmuştur.

Türkiye bu dönemde, maalesef, ekonomisine hazmetme kapasitesinin üzerinde sermaye girişine göz yumarak ekonomide yeni kırılma noktalarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda TL'nin hızla değerlenmesi imalat sanayi başta olmak üzere dış rekabete açık sektörlerimizde hızlı bir rekabet gücü kaybına ve işgücünün üretim süreci dışına itilmesine neden olmuştur.

Yine bu gelişme, büyümeyi ithalata ve yabancı fon girişine aşırı bağımlı hale getirmiştir. Nitekim bu süreçte dış dengede hızla bozulmuştur. Oysa geçmişte küresel risk algılamasının düştüğü dönemlerde yaşanan coşku nedeniyle gelen krizleri yaşamış bize benzer çok sayıda ekonomi küresel sermaye girişini iyi yöneterek yapısal sorunlarının çoğunu çözmüştür. Yazık ki, Türkiye bu fırsatı kaçıran ülkelerden biri olmuştur.

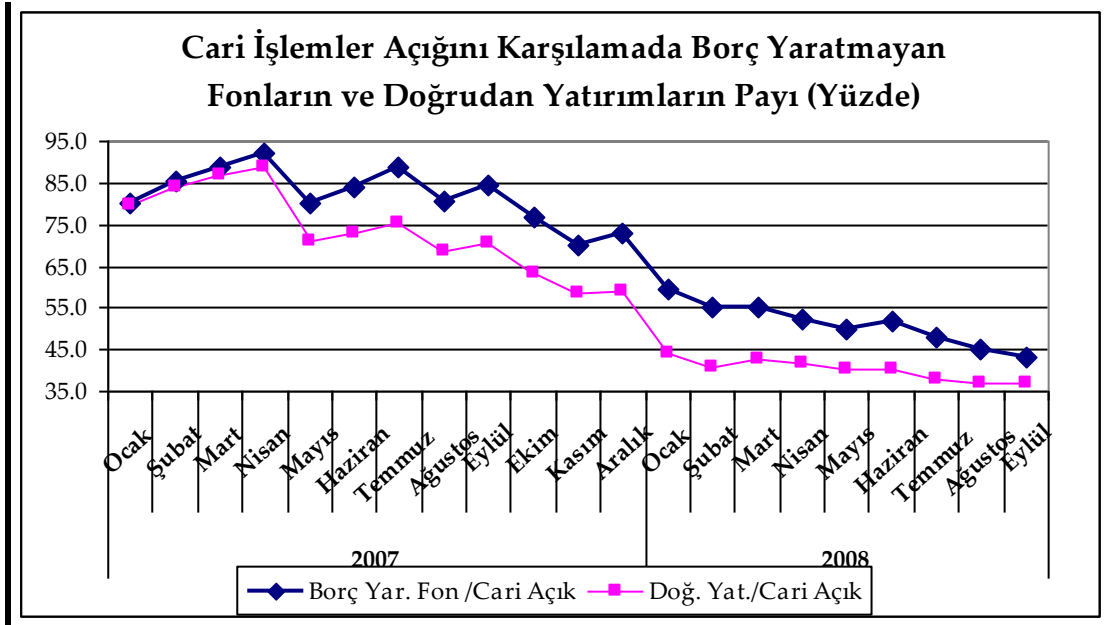

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

Kaynak: IMF, World Economic Outlook

Son dönemde Türkiye'ye yönelen doğrudan yatırım ve hisse senedi gibi borç yaratmayan fonların miktarında hızlı bir daralma gözlenmektedir. Bununla beraber krediler başta olmak üzere borç yaratan fonların cari açık finansmanı içindeki ağırlığı hızla artmaktadır.

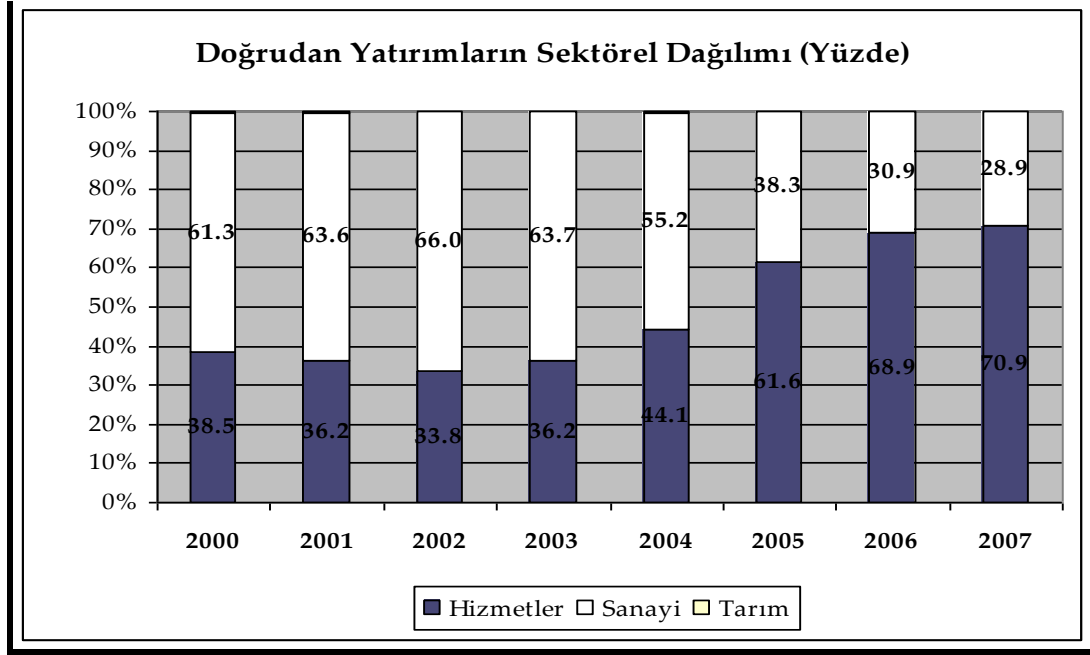

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

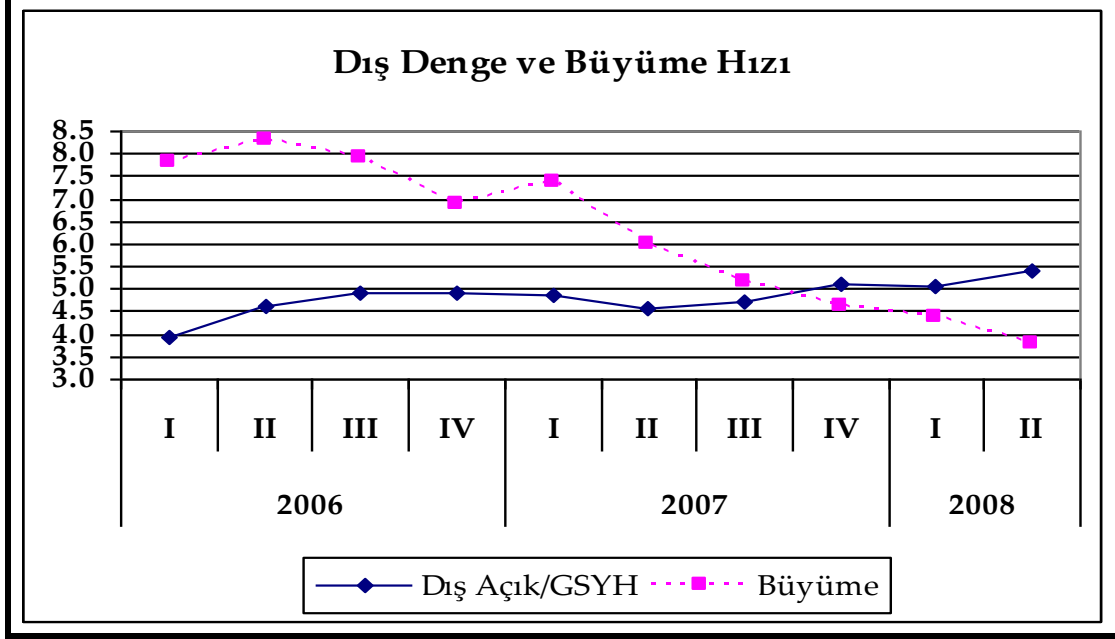
2003–2007 döneminde yurtdışında yerleşik kişilerin Türkiye’de gerçekleştirdiği doğrudan yatırımların büyük bir bölümü, yurtdışı rekabete kapalı ve tamamen iç pazara yönelik hizmetler sektörüne akmıştır. Başka bir deyişle söz konusu dönemde Türkiye’ye yönelen doğrudan yatırımlar Türkiye’ye döviz kazandırmayacak ve cari açık sorununu ağırlaştıracak niteliktedir.

Son dönemde cari açığın finansmanında ağırlığı artan kredilerin kullanıcıları da benzer özelliklere sahiptir. Alınan kredilerin büyük bölümü döviz geliri elde edemeyen gayrimenkul gibi hizmetler sektörüne yönelmektedir.

Tüm bu hususlar cari açık sorununu ve açığın finansman kalitesini rahatlatmak bir yana ilerleyen günlerde daha da ağırlaştıracak niteliktedir.

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

Kaynak: TÜİK

Sonuç olarak; Türkiye ekonomisi küresel krizi, artan cari işlemler açığı ve bozulan finansman kalitesi, yüksek kamu ve reel sektör borç düzeyi ve yavaşlayan bir büyüme ile karşılaşmaktadır.

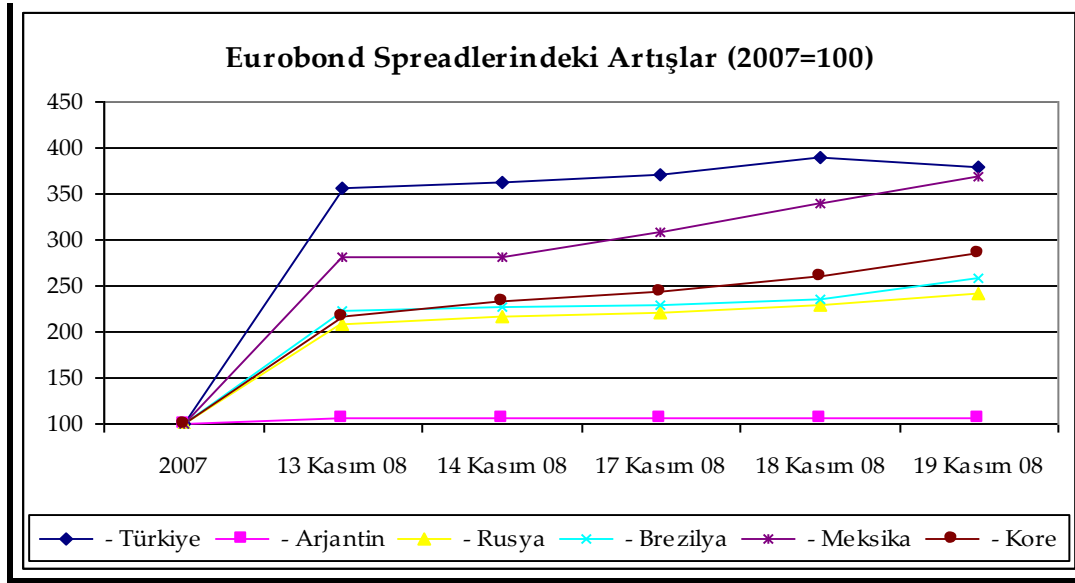
Bununla birlikte küresel kriz karşısında Türkiye'nin tek avantajı, mevcut hükümet iktidara gelmeden önce gerçekleştirilen mali sektörde yeniden yapılanma nedeniyle, bankacılık sisteminin oldukça güçlü bir denetleyici ve düzenleyici çerçeveye sahip olması ve buna bağlı olarak bankacılık kesiminin oldukça güçlü sermaye yapısıdır.

Ancak burada da mevcut hükümet döneminde bankaların oldukça hızlı bir şekilde yabancılara satılması bu güne kadar tanışmadığımız yeni bir bulaşma riskini de beraberinde getirmiştir. Bu bankaların gelişmiş ülkelerdeki merkezlerinde yaşamakta oldukları sıkıntıların ülkemizdeki banka ve ortaklıkları kanalıyla bize yansması muhtemeldir. Yine bu dönemde, şirketler kesiminin aşırı dış borçlanmasına seyirci kalınması nedeniyle, TL'nin değerindeki ani düşüşlerin bankacılık kesimine geri dönmeyen krediler şeklinde yansımaya riski de artmaktadır. Bankacılık sistemi açısından sıkıntı yaratacak diğer bir gelişme ise ekonomik

aktivitedeki daralmaya bağlı olarak düşen karlılık ve bunun banka sermayeleri üzerinde yaratacağı baskılar olacaktır.

Bahsi geçen tüm bu kırılganlıklar Türkiye'ye yönelik uluslar arası risk algılamasına da yansımaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin risk primlerindeki gelişimi ifade eden Eurobond spreadleri, benzerleri içinde, Türkiye'nin risk priminin hızla arttığını göstermektedir.

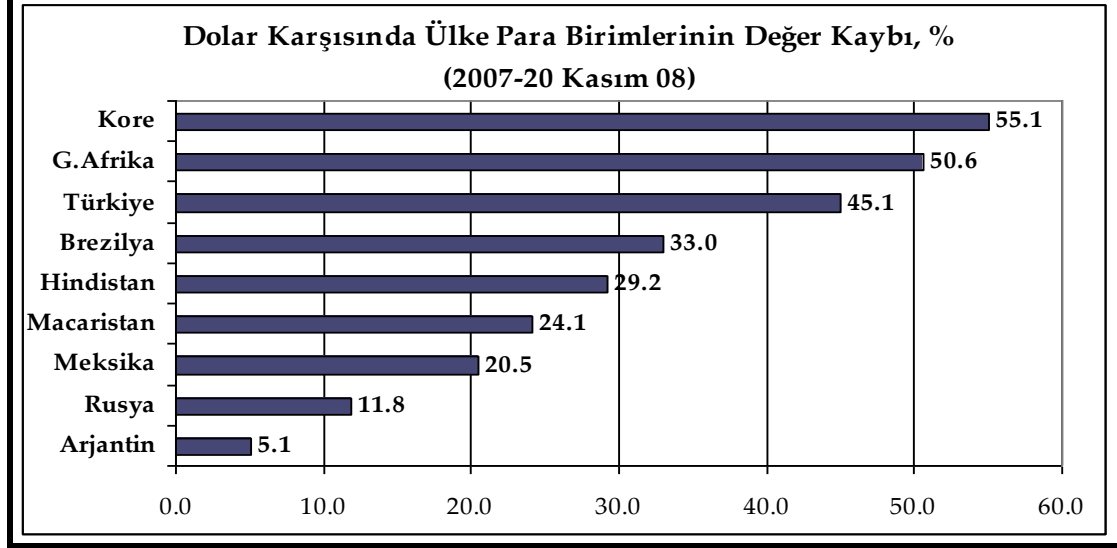
Nitekim 19 Kasım 2008 tarihi itibarıyla Türkiye'nin risk primi, 2007 yılsonuna göre, 3,8 kat artış göstererek, benzerleri içinde risk primi en hızlı artan ülke olmuştur. Meksika'nın risk primi, aynı dönemde, 3,7 kat artarken; Arjantin, Rusya, Brezilya ve Kore'nin risk primleri aynı dönemde sırasıyla 1 kat, 2,4 kat, 2,6 kat ve 2,9 kat arttığı dikkati çekmektedir.

Kaynak: BDDK

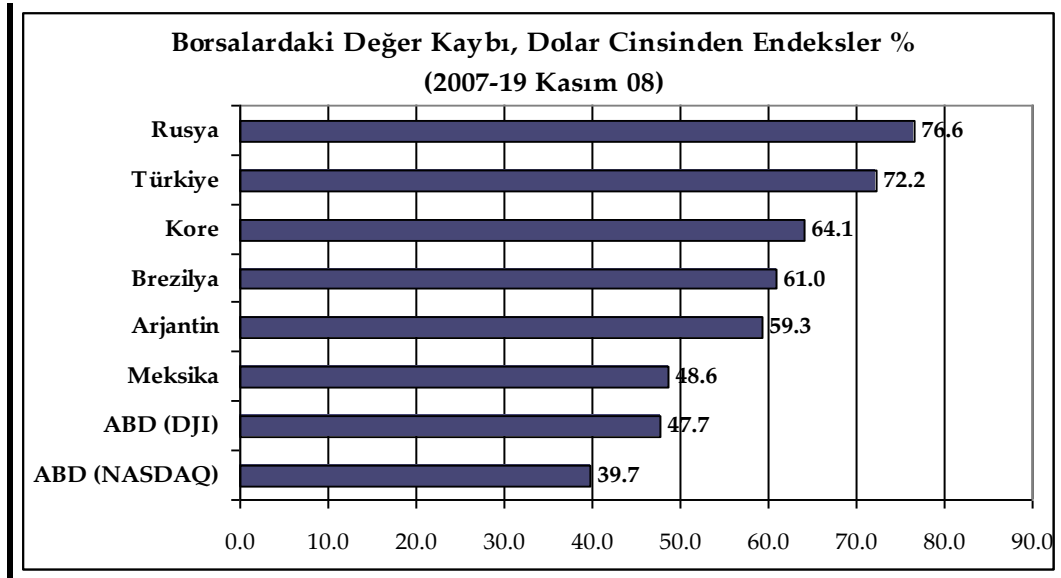
Küresel krizin gelişmekte olan ülkelerde etkisinin yoğunlaştığı Ekim ve Kasım aylarında, bu ülke para birimlerinin dolar karşısındaki değer kayıpları incelendiğinde, Türk Lirasının en hızlı değer kaybına uğrayan para birimleri arasında yer aldığı dikkati çekmektedir.

20 Kasım 2008 itibariyle, 2007 yılsonuna göre, Türk Lirasındaki nominal değer kaybı, yüzde 45,1'e ulaşmış ve Kore ile Güney Afrika'nın ardından en fazla değer kaybına uğrayan üçüncü para birimi olmuştur.

Kaynak: Oanda.Com

Küresel krizin borsalar üzerindeki etkilerine incelendiğinde de, Türkiye'nin yılbaşından bu yana en fazla değer kaybına uğrayan ikinci borsaya sahip olduğu gözlenmektedir. 19 Kasım itibarıyla, geçen yılsonuna göre, Dolar cinsinden İMKB Ulusal 100 Endeksi yüzde 72,2 oranında değer kaybetmiştir.

Kaynak: BDDK

Tüm bu veriler Türkiye'ye yönelik risk algılamasının ne kadar yüksek olduğunu ve Türkiye'nin benzerleri içerisinde ne kadar kırılğan bir durumda olduğunu göstermektedir.

VI. 2009 Mali Yılı Bütçe Tasarısı ve Program Büyüklüklerinin Değerlendirmesi

A. Program Büyüklükleri

Türkiye'nin karşılaştığı ekonomik sorunlar siyasi kabadayılığı ve istismarı kaldıramayacak kadar ciddidir. Buna karşın AKP Hükümeti küresel krizin başlangıç günlerinden itibaren gelişmeleri kavrayamamış ve küresel kriz ile bunun Türkiye'ye yansımalarını görmezden gelmeye çalışmıştır. Gösterilen bu ciddiyetsiz yaklaşım Türkiye'ye çok değerli bir zaman dilimini kaybettirmiştir.

Bu bağlamda, Hükümetin yaşanan küresel gelişmeleri farkına varamadığının en son örneği yüce Meclise sunulan 2009 Mali Yılı Bütçe Tasarısı ve program büyüklükleridir. Bütçe büyüklükleri ve program hedefleri Hükümetin kriz karşısındaki kararsız yaklaşımının sürdüğünü göstermektedir.

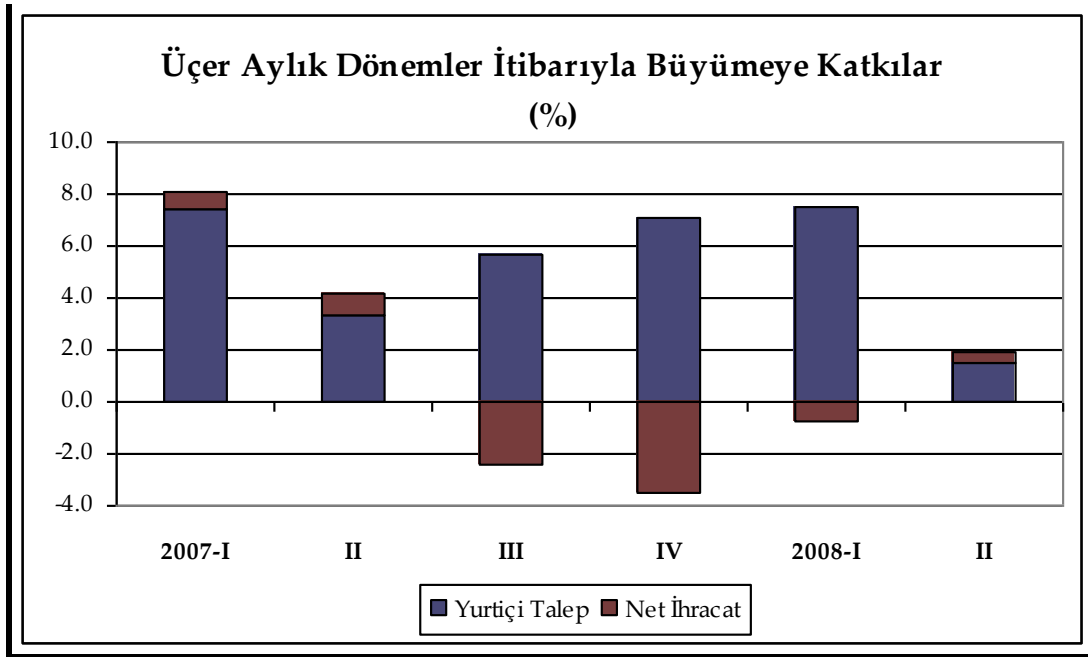
Bu çerçevede Hükümetin 2009 yılına ilişkin program büyüklükleri gerçeklikten oldukça uzaktır.

Her şeyden önce, 2009 yılı için yüzde 4 olarak belirlenen büyüme hedefi, Türkiye'de 2007 yılından bu yana sürmekte olan yapısal eğilimlerin ve küresel krizin olası etkilerinin hiç de dikkate alınmadığını göstermektedir.

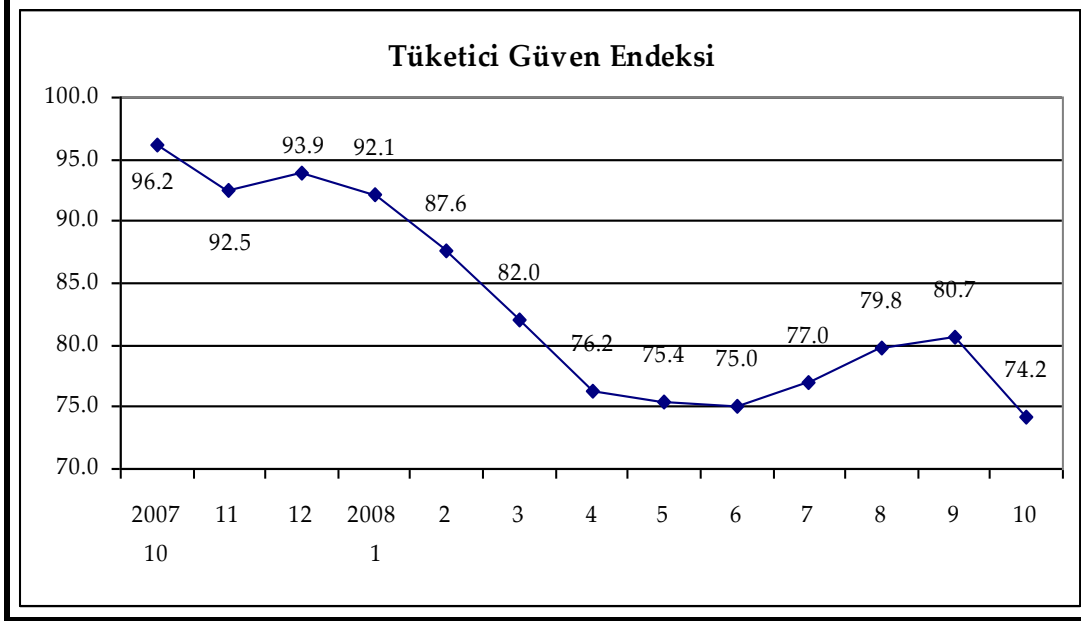
İç ve dış talep gelişmeleri gerek 2008 büyüme tahminini ve gerekse 2009 program hedefini desteklemekten oldukça uzaktır.

Türkiye’de iç talep, hâlihazırda, 2008 yılının ikinci çeyreğinde ciddi şekilde hız kesmiştir. Nitekim 2008 yılı ikinci çeyrek büyümesinin yüzde 1,9 gibi sınırlı bir seviyede gerçekleşmesinin ardında iç talepte yaşanan keskin düşüş bulunmaktadır.

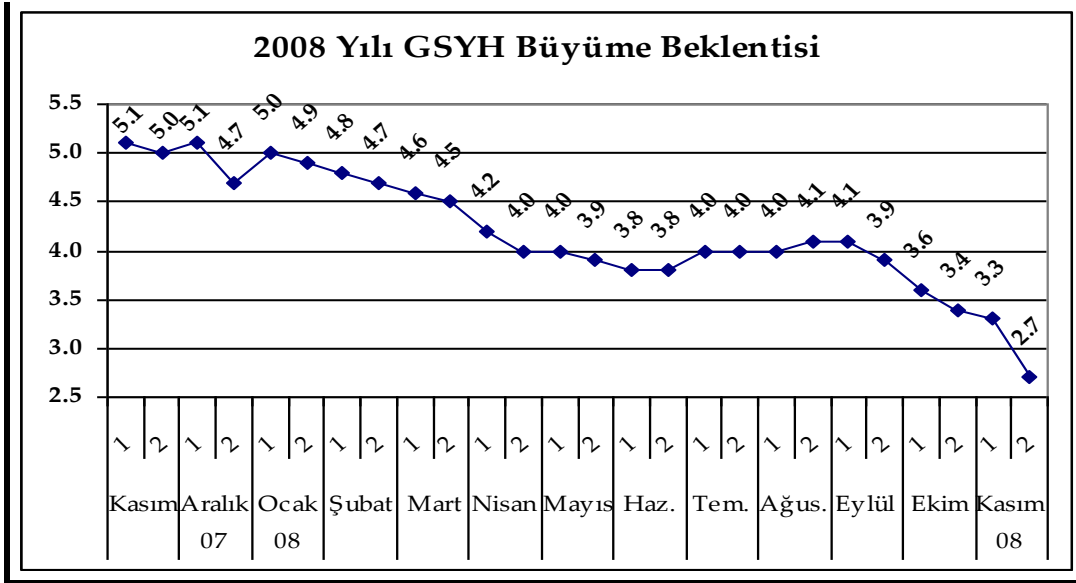
2008 yılının ikinci yarısına yönelik olarak yurtiçi talebe ilişkin öncü göstergeler de pek parlak değildir. TÜİK ve Merkez Bankası’na hazırlanan beklenti anketleri ekonomide hızlı bir güven kaybına işaret etmektedir. İstikrar ve güven hissinin kaybolduğu dönemlerde tüketicilerin harcamalarını kısması olağandır.

Kaynak: TÜİK, Kendi Hesaplamalarımız

Kaynak: TÜİK

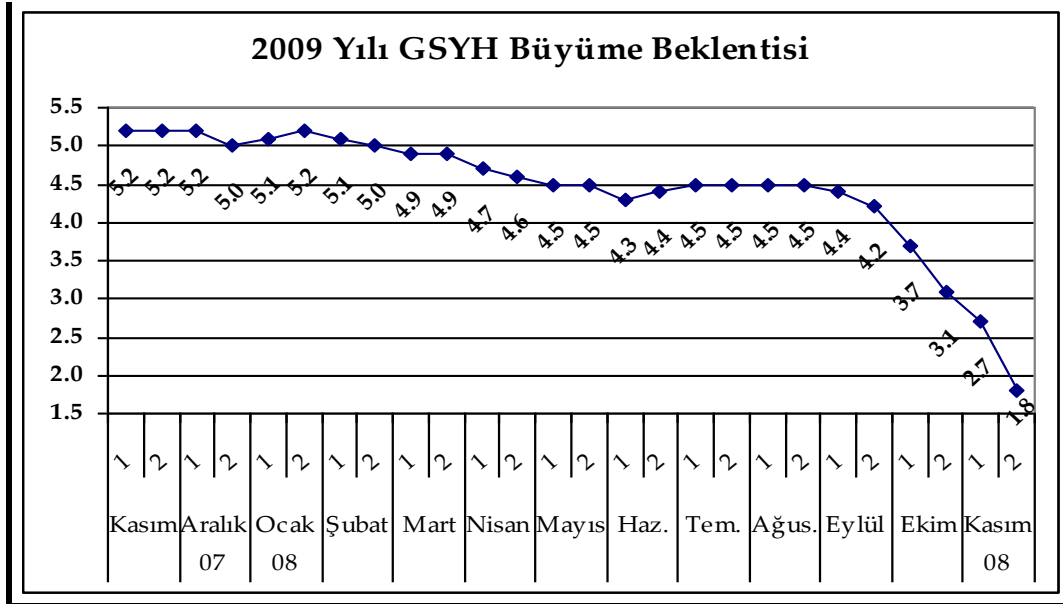

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

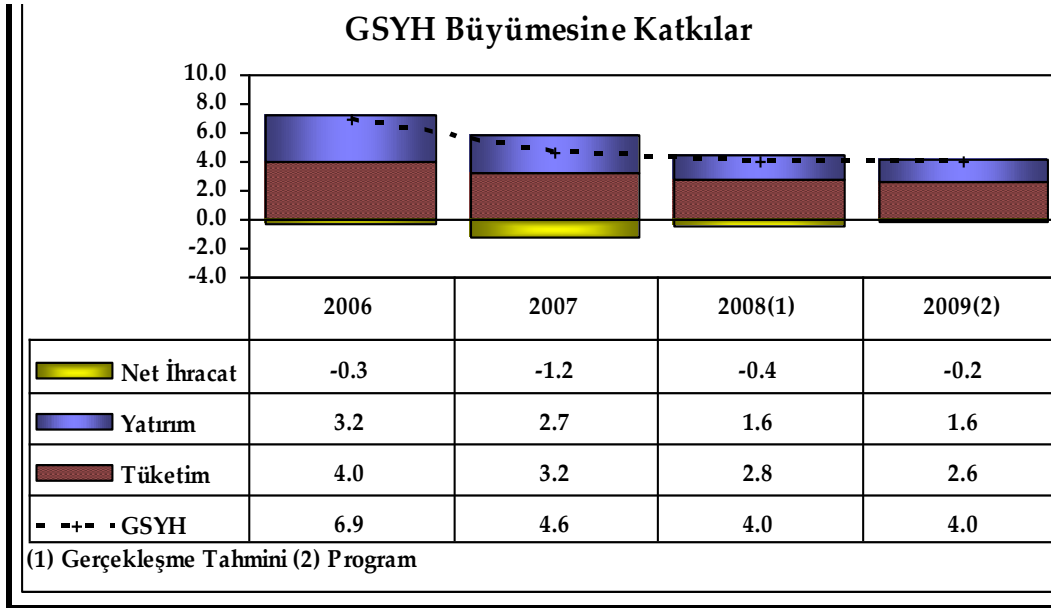
2009 yılına ilişkin beklentiler, 2008 yılından da kötüdür. Dolayısıyla ekonomik karar birimlerinin tüketim ve yatırım davranışlarına yön verecek beklentiler hızla bozulmaktadır. 2008 yılının son çeyreğinden itibaren, faiz oranlarındaki artış ve krediye erişim imkânlarındaki daralma da dikkate alındığında yatırım harcamaları başta olmak üzere tüm talep bileşenlerinde ciddi bir

yavaşlamanın olması kaçınılmazdır. Ayrıca işsizlik oranındaki artışlar da dikkate alındığında yurtiçi talebi destekleyecek bir tablonun bulunmadığı açıkça görülmektedir.

Hal böyle iken, 2009 yılında yurtiçi talebin büyümeye 4,2 puan katkı yapması program hedefi olarak ilan edilmiştir. Bunun 1,6 puanın yatırımlardan, 2,6 puanın ise tüketimden gelmesi beklenmektedir. Yukarıda özetlenen hususlar dikkate alındığında, söz konusu talep bileşenlerinden büyümeye gelecek katkıların gerçekleşmesi oldukça güç görünmektedir.

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı

Böyle bir büyüme hızını mevcut küresel yavaşlama dikkate alındığında dış taleple de yakalanması olasılık dışıdır.

Tablo.2: IMF'nin 2009 Yılına İlişkin Büyüme Tahminleri

	Nisan 2008	Temmuz 2008	Ekim 2008	Kasım 2008
Dünya	3.8	3.9	3.0	2.2
Gelişmiş Ekonomiler	1.3	1.4	0.5	-0.3
AB	1.8	...	0.6	-0.2
Euro Bölgesi	1.2	1.2	0.2	-0.5
Gelişen Ekonomiler	6.6	6.7	6.1	5.1

Küresel krizin etkilerinin tam olarak hissedilmediği 2008 yılında büyümenin yüzde 4 olmayacağı belli iken, krizin etkilerinin hissedileceği 2009 yılı için yüzde 4 büyüme hedefinin konması, 60. Hükümetin gelişmeleri doğru analiz etmekten ne kadar uzak olduğunu açıkça göstermektedir. Plan ve Bütçe komisyonunda bu eleştirilere karşı hükümet yetkilileri büyüme de nokta tahminin yapılmaması gerektiği ve bu nedenle bütçe büyüklüklerinin değiştirilmesine gerek olmadığı gibi

anlaşılması güç bir sav geliştirmişlerdir. Oysa yüzde 4 değil de yüzde 1 in altında olabilecek bir büyümeden söz ediyorsak bunun bütçe büyüklüklerini değiştirmemesi mümkün değildir.

2009 Program hedefleri ile Haziran ayı sonunda açıklanan ve 2009–2011 dönemlerini kapsayan Orta Vadeli Program (OVP) varsayımları arasında da çelişkiler dikkati çekmektedir.

Orta Vadeli Program'da yüzde 5 büyüme, GSYH' ya oran olarak yüzde 6,8 cari açık ve yüzde 1,4 bütçe açığı ile GSYH 773 milyar dolar olarak tahmin edilmiştir. Buna karşın; 2009 Programında yüzde 4 büyüme, GSYH' ya oran olarak, yüzde 6,4 cari açık ve yüzde 1,2'lik bütçe açığı ile GSYH 788,4 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Başka bir deyişle daha düşük büyüme, daha düşük cari açık ve bütçe açığı ile daha yüksek bir dolar cinsinden GSYH elde edilmektedir.

OVP'de 2009 için deflâtör tahminine yer verilmemiş olmakla birlikte, TÜFE hedefinin yüzde 7,5 olarak korunduğu dikkate alınarak, söz konusu gelişmeye ortalama dolar kuruna ilişkin yapılan varsayım değişikliğinin neden olduğu anlaşılmaktadır.

Haziran ayında kurlarda önemli bir dalgalanma olmamasına ve küresel krizin etkilerinin gelişmekte olan ülkelere yansımamasına karşın, OVP' de 2009 için ortalama dolar kuru 1,4346 olarak alınmıştır. Buna karşın küresel krizin etkilerinin hissedilmeye başladığı ve 2009'a ilişkin beklentilerin bozulduğu bir dönemde hazırlanan 2009 Program öngörülerinde ortalama dolar kurununun 1,4097 olarak olduğu dikkati çekmektedir. Kurlarda yukarı yönlü oynaklığın arttığı bir dönemde bu varsayım değişikliği tutarsızdır.

Tablo.3: OVP ve 2009 Program Büyüklükleri

	OVP	2009 Program
GSYH (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	1.109	1.111,4
GSYH (Cari Fiyatlarla, Milyar USD)	773	788,4
Ortalama Kur	1,4346	1,4097
GSYH Büyümesi (%)	5	4
TÜFE Artışı (%)	7,5	7,5

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı

2009 büyüme hedefine paralel olarak cari açığa ilişkin program hedefleri de gerçekçi bulunmamaktadır. 2009 için 50,4 milyar dolar ve GSYH' ya oran olarak yüzde 6,4 cari açık verilmesi hedeflenmektedir. Büyümedeki hızlı yavaşlama, petrol ve emtia fiyatlarındaki gerileme ve dış finansman koşullarındaki sıkılaşıma dikkate alındığında program hedefi olarak açıklanan cari işlemler açığı çok yüksek bulunmaktadır. Söz konusu koşullar dikkate alındığında 30–35 milyar dolarlık bir cari işlemler açığı daha gerçekçi görünmektedir.

Bununla birlikte, özellikle Avrupa pazarındaki daralmanın şiddeti ve son dönemde Doların Euro karşısındaki değer kazanımı dikkate alındığında dış ticaret dağılımındaki yavaşlamanın milli gelirdeki yavaşlamadan daha düşük gerçekleşmesi de olası görünmektedir.

Bu durumda dış açıkların, düzey olarak gerilemesine karşın, milli gelire oran olarak yüksek seviye de gerçekleşmesi mümkündür. Nitekim Ekim ayı Türkiye İhracatçılar Meclisi verilerine göre ihracatta gerilemenin başladığı dikkati çekmektedir. Ekim ayında ihracat, 2002 yılı Şubat ayından bu yana ilk kez, bir önceki yılın aynı dönemine göre, düzey olarak gerileme göstermiştir.

Bununla birlikte 30–35 milyar dolar civarında bir cari işlem açığı verilse dahi dış finansman açısından 2009 yılının oldukça zorlu geçeceği anlaşılmaktadır. Nitekim Hazine'den sorumlu devlet bakanı komisyonda yaptığı açıklamalarda 2009 yılına ilişkin dış borç servis projeksiyonlarına bakıldığında 52 milyar doları kısa vadeli 48 milyar doları da orta ve uzun vadeli olmak üzere 100 milyar doları da orta uzun vadeli olmak üzere 2009'da toplam 100 milyar dolarlık bir dış borç ödemesinin gerçekleştirileceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla 35 milyar dolarlık cari işlemler açığı ile birlikte 2009 yılında yaklaşık 135 milyar dolarlık bir kaynak ihtiyacı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Buna karşın küresel krize bağlı olarak uluslar arası yatırımcıların kaybolan risk iştahı ve daralan likidite özellikle portföy yatırımları başta olmak üzere yurtiçine kaynak girişini zorlayacak gelişmeler olarak görülmektedir. Bu çerçevede özel sektörün kısa ve orta vadeli kredilerinin çevrilmesi oldukça güç olacaktır. Bu kısıtlar altında uluslar arası finans kuruluşları 20 milyar dolara varan finansman açığı tahmin ettikleri görülmektedir.

B. 2009 Mali Yılı Bütçe Tasarısı

2009 Mali Yılı Bütçe Tasarısı da yaşanan küresel kriz ile durgunluğa doğru kayan ekonomiyi yok saymaktadır. Ekonomide beklenti yönetiminin ve dolayısıyla tüketici güveninin yeniden güçlendirilmesinin de gerçekçi maliye politikalarının önemi son derece artmış iken, 2009 yılı bütçesi bu ihtiyaca cevap vermekten uzaktır.

2009 yılı Bütçe tasarısında yüzde 15,5 gelir artışı hedeflenmektedir. Bütçe gelirlerinin GSYH' ya oran olarak ise yüzde 22,4 olması hedeflenmektedir. 2008 yılında ise söz konusu gelir artışının yüzde 13,2 ve GSYH' ya oran olarak yüzde 21,7 olacağı tahmin edilmektedir.

2008 yılında büyüme performansının, 2009'a göre daha iyi olacağı dikkate alındığında, ekonomide ciddi bir yavaşlamanın beklendiği bir dönemde bu gelir artış hedefinin nasıl sağlanacağı ciddi soru işaretidir.

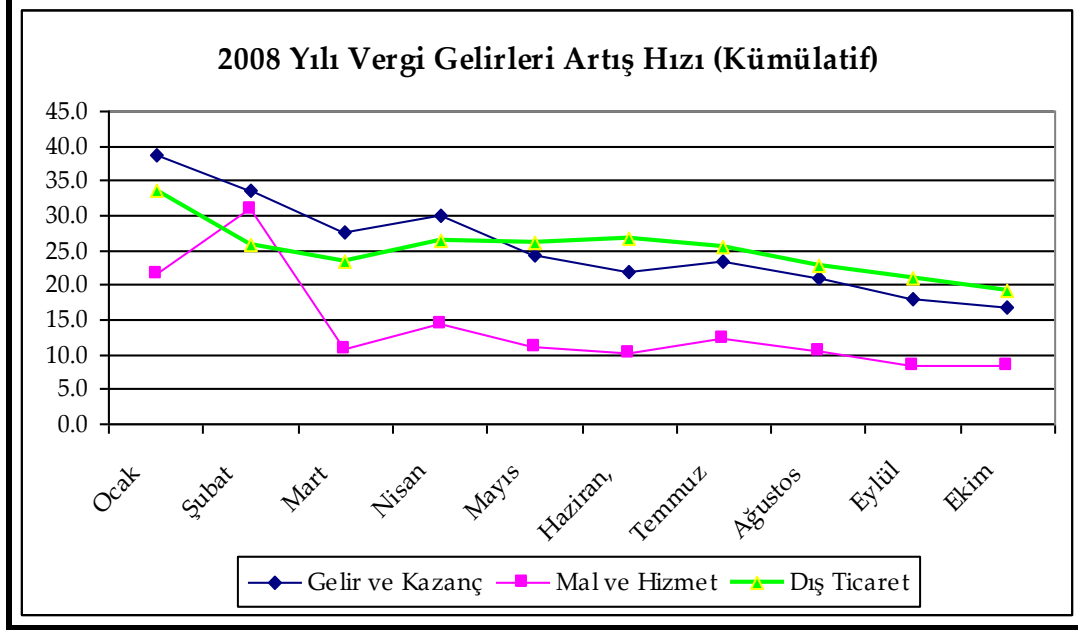
Büyümedeki gerileme dikkate alınmasa ve 2009 yılına ilişkin yüzde 4 büyüme hedefinin gerçekleşeceği varsayılsa bile gelir artırıcı ek tedbirlere ihtiyaç duyulacağı anlaşılmaktadır. Çünkü 2008 yılında büyüme tahmini yüzde 4 iken, gelirlerin GSYH içinde aldığı pay yüzde 21,7 olmasına karşın, 2009'da aynı büyüme oranı ile GSYH'ya oran olarak 0,7 puan bir gelir artışı hedeflenmektedir. Bütçe tasarısında bunun nasıl sağlanacağı yönünde ikna edici bulgular bulunmamaktadır.

2009 yılında gelir artışının neredeyse tamamının (GSYH'ya oran olarak bütçe gelirlerindeki yüzde 0,72 puanlık artışın 0,61'inin vergi gelirlerinden gelmesi planlanmaktadır) vergi gelirlerinden gelmesi hedeflenmektedir. Nitekim 2008 yılında vergi gelirlerinin GSYH içindeki payı yüzde 17,6 olmasına karşın, 2009'da bunun yüzde 18,2 olması hedeflenmektedir.

Ancak vergi gelirlerindeki gelişmeler incelendiğinde yılın ikinci yarısında ekonomik aktivitedeki daralmaya bağlı olarak vergi gelir tahsilâtında bir performans kaybı olduğu dikkati çekmektedir. 2009'da daha ciddi bir ekonomik daralma beklendiği dikkate alındığında bu kadar iddialı bir vergi tahsilât artışının gerçekleştirilmesi kuşkuludur.

Bunun dışında 2008 ve 2009 yılları bütçe gelirlerinin değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken bir unsur daha vardır. 2008 yılında işsizlik fonundan 1.300 milyon YTL, özelleştirme fonundan ise 6.839 milyon YTL. olmak üzere toplam 9.139 milyon YTL. Bütçeye gelir kaydedilmiştir. Böylece 2008 yılına kadar bütçeye gelir kaydedilmeyen unsurlar ilk defa 2008 yılında gelir kaydedilmek suretiyle bütçe gelirleri olduğundan yüksek gösterilmiş ve bütçe açığı azaltılmıştır. 2009 yılında ise

işsizlik fonundan 1.518, özelleştirme fonundan 2.500 milyon YTL. olmak üzere toplam 4.018 milyon YTL. aktarılması planlanmaktadır.

Kaynak: Maliye Bakanlığı

Vergi tahsilâtındaki iyimser yaklaşıma benzer şekilde özelleştirme gelirlerinde de oldukça iddialı ve iyimser bir yaklaşım sergilendiği dikkati çekmektedir.

Küresel ekonomik iklimin bozulduğu, likidite imkânlarının daraldığı ve finansman maliyetlerinin arttığı bir 2009 yılı için özelleştirme gelirlerinde yüzde 42 artış öngörülmektedir. Bu AKP Hükümetinin programı yaparken küresel krizin bize teğet geçeceği beklentisi içinde olduğunu göstermektedir.

Tablo: Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi

	2008	2009	2009	2008	2009
	GT	P	P	GT	P
	Milyon TL		% Artış	GSYH'ya Oran	
Giderler	229,535	262,110	14.2	23.08	23.58
1-Faiz Hariç Harcama	175,035	204,610	16.9	17.60	18.41
Personel Giderleri	50,355	57,211	13.6	5.06	5.15
Sosyal Güvenlik Kur. Devlet Primi	6,450	7,243	12.3	0.65	0.65
Mal ve Hizmet Alımları	24,750	26,133	5.6	2.49	2.35
Cari Transferler	68,694	88,504	28.8	6.91	7.96
Sermaye Giderleri	17,675	16,622	-6.0	1.78	1.50
Sermaye Transferleri	2,803	2,819	0.6	0.28	0.25
Borç Verme	4,308	4,661	8.2	0.43	0.42
Yedek Ödenekler	-	1,418	-	-	0.13
2-Faiz Harcamaları	54,500	57,500	5.5	5.48	5.17
Gelirler	215,396	248,759	15.5	21.66	22.38
Vergi Gelirleri	174,745	202,090	15.6	17.57	18.18
Vergi Dışı Diğer Gelirler	34,494	40,869	18.5	3.47	3.68
2-Özel Bütçeli İdarelerin Öz Gelirleri	4,309	3,878	-10.0	0.43	0.35
3-Düzen. ve Denet. Kurumların Gelirleri	1,847	1,924	4.2	0.19	0.17
Bütçe Dengesi	-14,140	-13,351	-5.6	-1.42	-1.20
Faiz Dışı Denge	40,360	44,149	9.4	4.06	3.97

Kaynak: Maliye Bakanlığı, GT: Gerçekleşme Tahmini, P: Program

Vergi gelirlerindeki artışın nasıl sağlanacağı yönündeki kuşkuvarın yanı sıra harcamalara ilişkin hedefler de 2009 bütçesinde güven verici bir maliye politikasının olmadığını açıkça göstermektedir.

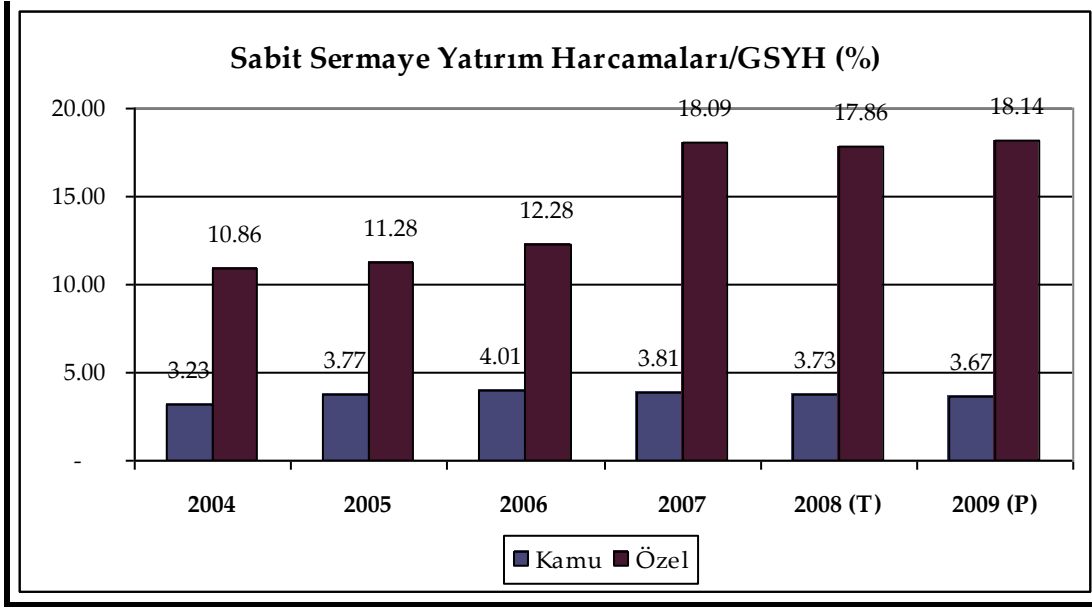
AKP Hükümeti 2007 yılında seçime yönelik uyguladığı mali politikalar ile acil durumlarda kullanılabilir bir politika esnekliğini büyük ölçüde heba etmiştir. Söz konusu eğilimin 2008 yılında da sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Milli gelire oran olarak yüzde 3,5 olarak hedeflenen 2008 yılı faiz dışı fazla hedefinin yüzde 2,73 olarak gerçekleşeceği anlaşılmaktadır.

Dolayısıyla bütçe dengeleri sağlam ve dış açık sorunu olmayan ülkeler iç talebi ve üretim kapasitesini koruyabilmek amacıyla maliye politikasında önemli bir esnekliğe sahip iken, AKP Hükümetinin izlediği politikalar ile Türkiye bu esnekliği kaybetmiştir.

Buna rağmen, 2009 bütçesinde harcamaların kompozisyonuna bakıldığında iç talep ve üretim kapasitesindeki kontrolsüz daralmayı frenleyebilecek bir harcama bileşiminin bütçede yer almadığı görülmektedir.

Nitekim iç talebi uyaracak ve üretim kapasitesini koruyabilecek yatırımlarda programlanan harcamalar Hükümetin böyle bir kaygısının olmadığını ortaya koymaktadır. 2009 yılı Merkezi Yönetim bütçesinde sermaye giderlerinin yüzde 6 oranında gerilemesi hedeflenmiştir. Geçen yıla göre milli gelire oran olarak bakıldığında bu kalemdede 0,28 puanlık bir gerileme ön görülmektedir.

Kamunun toplam yatırımlarının gelişimine bakıldığında da kamunun yatırım harcamalarının GSYH' ya oran olarak yüzde 3,67 olarak gerçekleşmesinin hedeflendiği görülmektedir. 2008 için söz konusu oranın yüzde 3,73 olduğu dikkate alındığında, AKP Hükümetinin 2009 yılında kamuda yatırım yapmak gibi bir gayesinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, TÜİK

Tüm bu veriler ortada iken, 60. Hükümet ve Sayın Başbakan sanki IMF yatırımları kısacakmış gibi ümük siktirmama söyleminin arkasına sığınmaktadır. Oysa 2009 mali yılı bütçe tasarısı zaten yatırımları gözeten, iç talep ve üretim kapasitesini koruyacak şekilde tasarlanmamıştır.

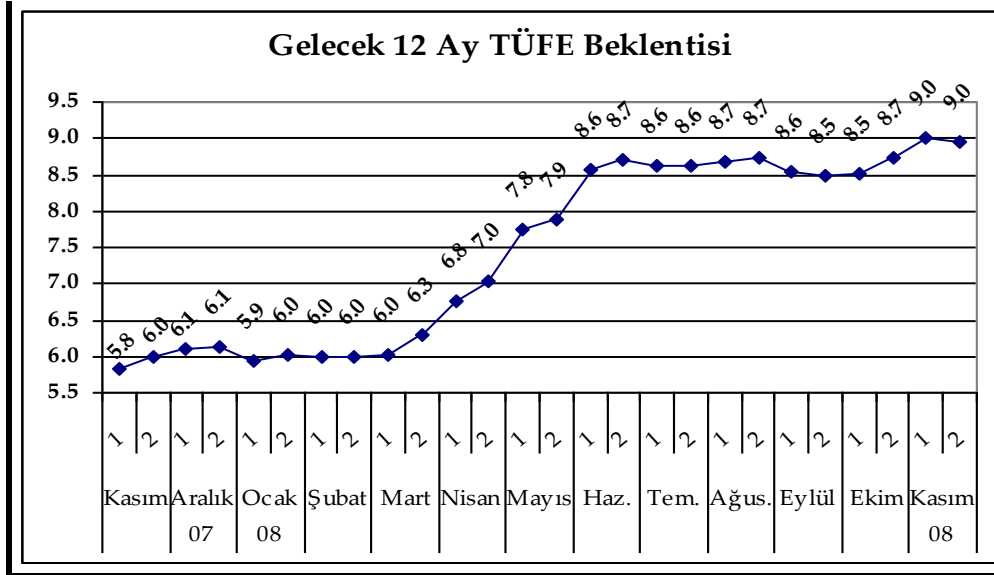
Yatırımcıların ve tüketicilerinin güveninin kaybolduğu ve ciddi bir daralma beklenen 2009 için özel yatırım harcamalarında artış öngörülmesi de ayrıca çelişkili bir durum arz etmektedir.

2009 yılı Bütçe Tasarısı açıkça bir seçim bütçesi olarak tasarlanmıştır. Nitekim bütçede en yüksek artışın cari transferler kaleminde gerçekleşmesi öngörülmektedir. 2009 yılında cari transferlerin yüzde 28,8 oranında artması hedeflenmektedir. Milli gelire oran olarak bakıldığında ise 2009 için söz konusu harcama kaleminde 1 puandan fazla bir artış öngörülmektedir. Tablo AKP Hükümetinin yerel seçimler öncesinde transfer harcamalarına yükleneceğini göstermektedir.

Tüm bu unsurlar dikkate alındığında 2009 yılı Bütçe Tasarısının gerek tüketicilere ve gerekse yatırımcılara güven verecek bir tasarı olmadığı açıktır. Beklenti yönetiminin önem kazandığı bir dönemden geçerken, 2009 yılı bütçesinde sergilenen ciddiyetsiz bu yaklaşımların iktisadi aktörlere gereken güveni sağlayamayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca 2009 yılına ilişkin harcama kalemlerinde önemli artışlara neden olabilecek risklerin belirginleşmesine karşın, harcama hedeflerin de bu risklerin dikkate alınmadığı gözlenmektedir.

Daha öncede ifade edildiği gibi döviz kurlarında yukarı yönlü dalgalanmanın arttığı bir dönemde 2009 için ortalama dolar kuru 1,40 olarak belirlenmiştir. Ancak 2008 yılının son aylarında dolar kurunun 1,60'lar düzeyine oturduğu gözlenmektedir. Gelecek yıl dış açıkların finansmanında yaşanabilecek sıkıntılar da dikkate alındığında kura ilişkin daha ihtiyatla yaklaşılması gerekmektedir. Nitekim program öngörülerinin üzerinde gerçekleşecek bir kur seviyesi, başta yatırım ödenekleri olmak üzere, birçok kalemden başlangıç ödeneklerinin aşılmasına neden olabilecektir.

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

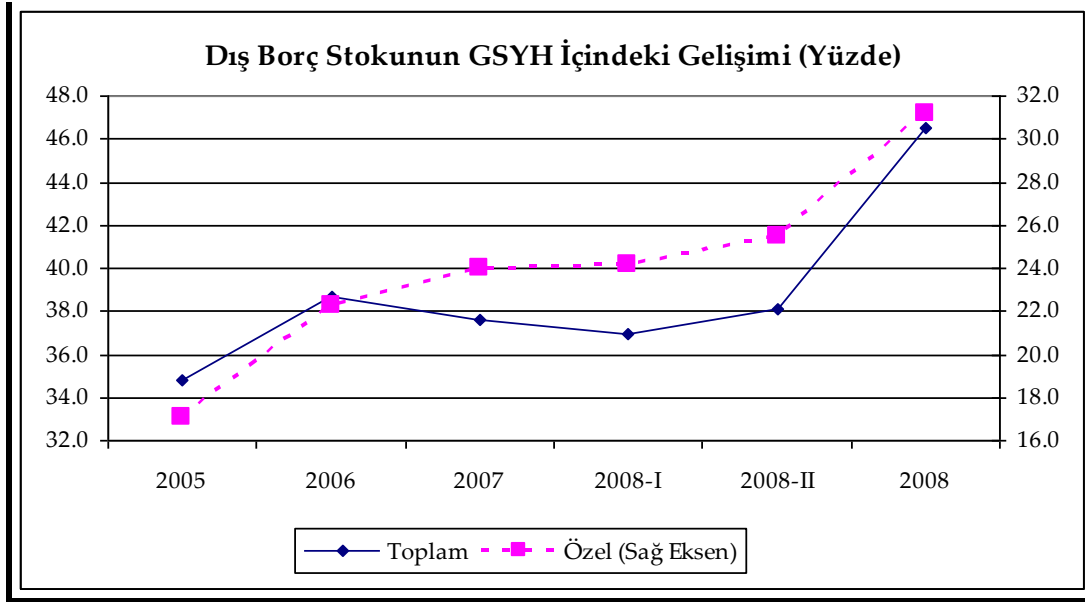
Petrol ve emtia fiyatlarındaki gevşemeye rağmen, kurlardaki yukarı yönlü dalgalanmalar ve enflasyon beklentilerindeki bozulma enflasyonun 2009 hedefinden sapmasına neden olabilecektir. Bu durumun başta personel harcamaları olmak üzere başlangıç bütçe ödenekleri üzerinde baskı yapması kaçınılmazdır.

Dolayısıyla 2009 yılı Mali Yılı Bütçe Tasarısında gelir hedeflerinin sağlanamaması, buna karşın harcamaların hedeflenin de üzerine çıkması riski oldukça yüksek

görülmektedir. Buna AKP Hükümetinin sorumsuz seçim politikaları da eklendiğinde faiz dışı fazla hedefinin 2009 yılında riske atıldığı anlaşılmaktadır.

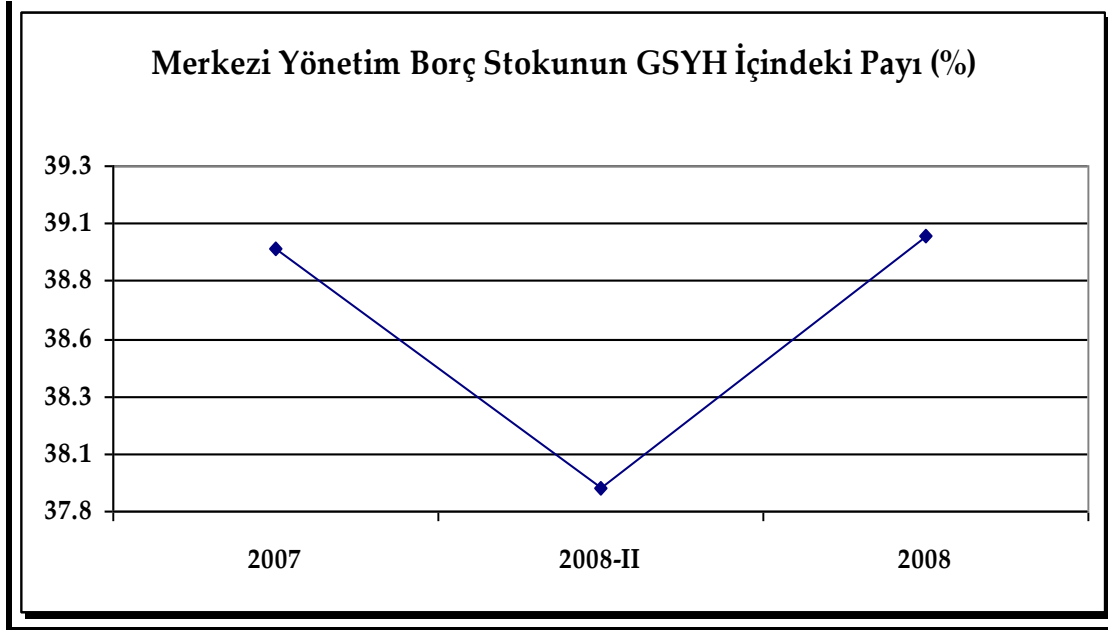
Tüm bu hususlar 2009 yılında borç dinamikleri ve borcun sürdürülebilirliği konusunda da kaygıları artırmaktadır. 2009'da büyümede yaşanacak yavaşlama, bütçede faiz dışı fazladaki gevşeme, döviz kuru ve faiz oranlarındaki artışlar borç dinamikleri üzerinde ciddi sıkıntı yaratabilecektir.

Nitekim 2008 yılının son çeyreğinde TL'deki değer kayıplarının gerek toplam dış borç ve gerekse merkezi yönetim brüt borç stoku üzerinde ilave yükler yarattığı gözlenmektedir. Bu çerçevede dış borç stokuna yılsonuna kadar ilave olmadığı varsayımı altında, cari döviz kurundan (1,6259) TL dönüşümü yapılmış toplam dış borç stokunun, 2009 Program tahmininde öngörülen, 2008 yılı GSYH' sı içindeki payı yüzde 46,5'e sıçramaktadır. Bu oran dış borç stokunun GSYH' ya oranının sadece döviz kuruna bağlı olarak, 8,4 puan sıçraması anlamına gelmektedir. Bu 2003 yılından bu yana en yüksek dış borç yüküne işaret etmektedir.

Benzer şekilde merkezi yönetimin toplam brüt borç stokunun yılsonuna kadar aynı kaldığı ve merkezi yönetimin dış ile iç borçları içerisinde döviz ve dövize endeksli borçları cari dolar kuru ile değerlendirdiğimizde de 2008 yılında elde edilen kazanımın bir anda kaybedildiği gözlenmektedir. Söz konusu uyarlamalar yapıldığında merkezi yönetim brüt

borç stokunun GSYH'ya oranı, 2008 yılının ilk yarısına göre, 1,1 puan bozularak yüzde 39'a çıkmaktadır.

Öte yandan “sosyal devlet” anlayışının kendini gösterdiği alanlardan biri olan tarımsal destekleme harcamalarında 2009 yılı bütçesi 2008 yılının gerisinde kalmıştır. Tarımsal destekleme harcamalarının GSYH'ya oranı 2008 yılında yüzde 0,59 iken 2009 yılında yüzde 0,49'a inmektedir. Bu oran 2002 yılı için yüzde 0,53'tür. Bunun anlamı 2009 yılında 2002 yılı desteklemesinin bile gerisine gidildiğidir.

Tüm bu anlatılanlar çerçevesinde, 2009 Mali Yılı Bütçe Tasarısının Türkiye'yi teğet geçecek bir kriz varsayımı ile hazırlandığı, krize karşı Türkiye ekonomisini koruyacak şekilde tasarlanmadığı, tam aksine kırılğanlıkları daha da arttırdığı düşünülmektedir.

AKP Hükümetinin krizi okuyamaması ve buna bağlı olarak umursamaz yaklaşımının sıkıntılarını çiftçi, işçi, esnaf, sanayici, memur, emekli, tüm toplum ilerleyen günlerde göğüslemek zorunda kalacaktır. Bu nedenle 2009 Mali Yılı Bütçe Tasarısına karşı oy vermekteyiz.

M. Akif HAMZAÇEBİ
Trabzon Milletvekili
Bülent BARATALI
İzmir Milletvekili
Faik ÖZTRAK
Tekirdağ Milletvekili

Mustafa ÖZYÜREK
İstanbul Milletvekili
F. Mevlüt ASLANOĞLU
Malatya Milletvekili

Esfender KORKMAZ
İstanbul Milletvekili
Gürol ERGİN
Muğla Milletvekili